

فصل ۱

کلیات

رویکرد برنامه‌درسی تعلیم و تربیت دینی^۱

انسان با ویژگی‌های منحصر به فردی که از آن به «فطرت» تعبیر می‌شود، از سایر مخلوقات متمایز می‌گردد. دین که راه سعادت و کمال انسان است، بر این فطرت بنا شده است و این فطرت توحیدی محور همه اجزا و مؤلفه‌های برنامه تعلیم و تربیت اسلامی را شکل و جهت می‌دهد. بنابراین تعلیم و تربیت دینی زمینه‌ساز و تسهیل‌کننده مسیر شکوفایی فطرت به منظور دستیابی به مراتبی از حیات طیبه است. در این رویکرد دانش‌آموز:

- ۱ امانت الهی و دارای کرامت ذاتی است.
- ۲ فطرت الهی در وجود او نهفته است و قابلیت شکوفایی و فعلیت یافتن دارد.
- ۳ همواره در موقعیت است و می‌تواند آن را درک کرده و با انتخاب احسن خویش در راستای اصلاح مداوم آن حرکت نماید.
- ۴ توانایی انتخاب تصمیم‌گیری و خویش‌داری دارد و می‌تواند با محیط یادگیری رابطه تعاملی برقرار کند و تابع بی چون و چرا و مقهور محیط نیست.
- ۵ از اراده و انگیزه برخوردار است که در فرایند یاددهی – یادگیری نقش اساسی دارد.
- ۶ در فرایند یاددهی – یادگیری و تربیت‌پذیری و توسعه شایستگی‌های خویش به لحاظ ذاتی نقش فعال دارد.
- ۷ دارای قابلیت‌ها، تجربیات، ظرفیت‌ها و توانایی‌های گوناگون است.

۱- برگرفته از راهنمای برنامه‌درسی دوره ابتدایی گروه درسی تعلیم و تربیت دینی

اصول حاکم بر برنامه درسی تعلیم و تربیت دینی

۱ محور قرار گرفتن قرآن کریم و سنت و سیره معصومین علیهم السلام این اصل بر همه مراحل برنامه، به خصوص تعیین اولویت‌های آموزشی، اهداف کلی پایه‌های تحصیلی، روش‌های تعلیمی و تربیتی و تدوین محتوا و رسانه‌های آموزشی حاکم است.

۲ توجه به رویکردهای جدید در تعلیم و تربیت با هدف روزآمد شدن برنامه روش‌های فعال و مشارکتی زمینه ایجاد فرصت برای مشارکت دانش‌آموزان در امر یادگیری را فراهم می‌کند. در این شیوه، معلم نیز نقش راهنما و راهبر را ایفا می‌کند و دانش‌آموزان با راهنمایی او، مفاهیم جدید را دریافت می‌کنند.

۳ توجه به توانایی‌ها و محدودیت‌های رشد شناختی دانش‌آموزان دوره ابتدایی در این برنامه علاوه بر بهره‌گیری از محسوسات و نمونه‌های عینی، بر تربیت استعداد‌های کودک جهت مرتبط ساختن مطالب درسی با مظاهر زندگی در محیط خاص کودک تأکید شده است. شایان ذکر است که تأکید بر آموزش محسوس و ملموس صرفاً روشی است برای تقویت ایمان به غیب، زیرا بذرایمان به غیب در همین دوره در وجود کودک افشانده می‌شود.

۴ توجه به جنبه‌های عاطفی و نگرشی برای عمل کردن به باورها در تعلیم و تربیت دینی، ایجاد نگرش‌های صحیح و یا تغییر برخی نگرش‌های نادرست به نحوی که دانش‌آموز براساس آموخته‌های خود بتواند به نظرگاه صحیح برسد و امکان انتخاب و تصمیم‌گیری را بیابد و در نهایت از این رهگذر به ایمان و اعتقاد برسد، مدنظر می‌باشد. چنین ایمان و اعتقادی، می‌تواند مقدمه عمل آگاهانه و انتخاب شده قرار گیرد. بنابراین در برنامه جدید، ادراک مفاهیم دینی به‌عنوان مقدمه‌ای برای رشد عاطفی و تغییر نگرش‌های دانش‌آموزان نسبت به آنها و انس با این مفاهیم مورد توجه قرار گرفته است. همچنین به «عمل صحیح» به‌عنوان حاصل تبعی «نگرش‌های صحیح» تأکید شده است.^۱

۵ اصالت قائل شدن به کیفیت فرایند یاددهی — یادگیری و استفاده از روش آموزش فعال برای نیل به زیستن دینی که هدف اصلی تربیت دینی است، لازم است دانش‌آموختگان، فرایند یادگیری را به خوبی آموخته باشند تا در مواجهه با هر مسئله تازه‌ای، راه حل مناسب آن را پیدا کنند و جریان یادگیری را تداوم بخشند. براین اساس، فقط نتیجه یادگیری مهم نیست بلکه آنچه طی فرایند آموزش اتفاق می‌افتد، نیز از اهمیت فراوان برخوردار است. ثمره این بحث آن است که اولاً درگیری دانش‌آموزان در جریان یادگیری،

۱- با توجه به تحقیقات انجام شده توسط دکتر ناصر باهنر، دکتر حسین اسکندری و دکتر دادستان

موجب عمیق تر و پایدارتر شدن آموخته‌های آنان می‌شود؛ ثانیاً معلم را یاری می‌دهد تا برای ارزشیابی پیشرفت یادگیری آنان، هم به فرایند و هم به محصول توجه کند و به نتایج بهتری دست یابد؛ ثالثاً اینکه به واسطه فعالیت بیشتر در امر یادگیری، در دانش‌آموزان احساس خوب و خوشایندی ایجاد می‌کند که به ویژه برای درس دینی، فوق‌العاده حائز اهمیت است.

۶ تقویت احساس نیاز به دین

دانش‌آموز در این برنامه درمی‌یابد که بدون تکیه بر اعتقادات دینی، زندگی دارای خلأ بوده، و از معنا و جهت تهی است؛ در حالی که زندگی با دین انسان را از سردرگمی‌ها نجات می‌دهد و او را به شخصی فعال و هدفمند و مفید در زندگی تبدیل می‌کند.

۷ توجه به هنر برای ترسیم چهره زیبای الگوهای دینی

توجه به زیبایی‌های دین و دین زیبا سبب می‌شود در درجه اول، فطرت زیباپرست دانش‌آموزان مورد توجه قرار گرفته و پرورش یابد؛ دوم اینکه از دین و آموزه‌های آن، تصویری زیبا در ذهن آنان ترسیم شود و سوم اینکه چهره زیبایی از الگوهای رفتاری و شخصیت پیشوایان بزرگ دینی در جان و اندیشه آنان نقش بندد.

۸ توجه به زبان و ادبیات خاص کودکان

در برنامه جدید نیز تا آنجا که به محتوا، اصالت مفاهیم و ساختار آموزشی مواد درسی لطمه وارد نشود، از آموزه‌های مربوط به ادبیات کودکان و محصولات کارشناسان این حیطه بهره گرفته شده است.

۹ ارتباط آموزش با نیاز و علاقه دانش‌آموز و توجه به او به عنوان منبع اطلاعات برنامه درسی استفاده از موقعیت‌ها و نمونه‌های موجود در زندگی روزمره دانش‌آموزان، انتخاب مطالب، نمونه‌ها و مثال‌هایی از زندگی آنها، فراهم ساختن فرصت تمرین و تعمیم آموخته‌ها به زندگی روزمره و موقعیت‌های شبیه‌سازی شده آن و... از جمله نکاتی است که مورد نظر قرار گرفته‌اند تا آموزش‌ها با زندگی روزمره دانش‌آموزان کاملاً مرتبط باشند. همچنین از آنجا که کودکان، جست‌وجو، کشف و ساختن را دوست دارند، از بازی و فعالیت‌های نشاط‌آور و... لذت می‌برند، در این برنامه، سعی شده این گونه علائق در فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مورد توجه قرار گیرد.

۱۰ حضور اندیشه‌های حضرت امام خمینی علیه السلام در کالبد محتوای آموزش

استفاده از پیام‌ها، سخنرانی‌ها و کتاب‌های امام خمینی و آوردن مصادیق نمونه‌ها و شواهد از آنها و نیز ارجاع دانش‌آموز به این آثار در برنامه‌های تحقیقی، زمینه توجه دانش‌آموزان به اندیشه‌های آن بزرگوار را فراهم می‌نماید.

۱۱ بهره‌مندی از دستاوردهای عالمان دین

دستاوردهای علمی دانشمندان اسلامی معاصر، به خصوص آثار فرهنگی حضرت امام خمینی علیه السلام، علامه طباطبایی و شهید مطهری علیه السلام و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی فرا راه حرکت‌های آموزشی قرار گرفته و زمینه‌غناي برنامه را فراهم ساخته است.

۱۲ توجه به اهداف ویژه دختران و پسران

تفاوت‌های موجود در احکام دختر و پسر در اموری مانند سن بلوغ، معاشرت، پوشش و حجاب، نظام خانواده، نقش مرد و زن در خانه و جامعه، همچنین جنبه‌های روان‌شناختی زن و مرد در مجموعه آموزش‌ها باید مدنظر قرار گیرد.

۱۳ سمت‌گیری آموزش در جهت وحدت اسلامی

محور آموزش بر تعلیمات قرآن کریم و سنت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت بزرگوار ایشان قرار گرفته تا با تقویت وحدت اسلامی و نزدیکی پیروان مذاهب مختلف اسلامی، مودت و رحمت میان آنان مستحکم گردد.

۱۴ آموزش اقلیت‌های دینی (مسیحی، یهودی و زرتشتی)

چارچوب کلی برنامه‌دراسی اقلیت‌های دینی برحقیقت دین که خداگرایی و معنویت‌گرایی و عمل برای سعادت در آخرت است، بنا گردیده، اما محتوای آموزشی آنان با توجه به تعلیمات خاص آن ادیان و هماهنگ با قوانین جمهوری اسلامی ایران تدوین می‌شود.

کلیاتی در زمینه تعلیم و تربیت دینی

الف) روش‌ها و فنون یاددهی – یادگیری

هدایت اسلامی، هدایتی برای رشد و تعالی همه ابعاد وجودی و گرایش‌های فطری است و در شخصیت یکپارچه آدمی تحقق می‌یابد. تنوع موضوعات دینی که شامل موضوعات اعتقادی، اخلاقی، عرفانی، رفتار و آداب، سلوک عبادی و برنامه‌های اجتماعی است، از یک طرف و ساحت‌های وجودی انسان از طرف دیگر، تنوعی در روش‌ها ایجاد می‌کند که در آموزش‌های دیگر کمتر می‌توان سراغ آن را گرفت. نگاهی مختصر به قرآن کریم، این تنوع در شیوه را به ما نشان می‌دهد. به کارگیری صحیح یک روش وقتی ممکن است که درک و توازن درستی میان موضوع و ساحتی از وجود انسان که بیشتر با آن موضوع درگیر است، پدید آید. به همین جهت، انتخاب روش مناسب نیازمند شناخت دقیق موضوع و مخاطب است. اما از آنجا که هدف تعلیم و تربیت «رشد» انسان است و رشد او جز از طریق تلاش و کوشش خود او میسر نیست، رویکرد جهت‌دهنده به همه روش‌ها، رویکرد فعال است. در این رویکرد، مخاطب، با مجموعه توانایی‌ها، استعدادها و گرایش‌ها، مهارت‌ها و ویژگی‌های شخصی خود حضور دارد و از همه آنها در جهت کمال خود بهره می‌برد.

انتخاب این رویکرد تعلیمی و تربیتی با رویکرد انتخاب شده در درس یعنی رویکرد فطرت‌گرا، هماهنگ و متناسب است. البته انتخاب رویکرد فعال به معنی فروگاهی نقش معلم و تبدیل وی از هدایت‌گر و راهنما به ابزاری در کنار سایر ابزارها نیست، زیرا در هدایت و تربیت، نقش الگویی معلم و تأثیرات انسانی و عاطفی وی بر یادگیرنده به مراتب عمیق‌تر از درس‌هایی دیگر است؛ بنابراین، فعال شدن دانش‌آموز به معنی کم‌شدن نقش معلم نیست بلکه این روش رسالت و مسئولیت وی را بیشتر می‌کند و نقش هدایت‌گری او را جدی‌تر می‌سازد.

با عنایت به مراتب فوق و با بهره‌مندی از تجربیات مراکز آموزشی، روش‌هایی برای این درس پیشنهاد

می‌شود. این پیشنهادها معلم را برای به‌کارگیری آنها در موضوعات مختلف محدود نمی‌کند، بلکه آموزگار می‌تواند با استفاده از تجربه‌های خود روش‌هایی را ابداع کند و از آنها در کلاس بهره‌برد و با تلفیق روش‌ها با یکدیگر آنها را در موضوعات مختلف به‌کارگیرد. برخی از این روش‌ها عبارت‌اند از:

۱- پرسش و پاسخ: این روش در مباحث خداشناسی، جهان‌آخت، مراسم اسلامی، قرآن کریم و خودشناسی کارایی بیشتری دارد. این روش می‌تواند میان دو دانش‌آموز یا معلم و دانش‌آموز اتفاق بیفتد.

۲- قصه‌گویی و داستان: این روش در مباحث خداشناسی، سیره پیامبران و امامان، خودشناسی و آموزش غیرمستقیم ارزش‌های اخلاقی مؤثر است. داستان می‌تواند وسیله شروع فعالیت‌های مختلف دانش‌آموزان قرار گیرد.

۳- نمایش و ایفای نقش: اجرای نمایش توسط دانش‌آموزان، هم بر مجریان نمایش تأثیر می‌گذارد و هم تماشاگر را به‌گونه‌ای زنده با داستان نمایش مواجه می‌کند. از این‌رو، به او حضوری فعال می‌دهد، بخصوص اگر با روش‌های فعال دیگر توأم شود و پس از اجرا، محتوای نمایش مورد نقد و بررسی قرار گیرد. این روش در مباحث سیره پیامبران و امامان، اخلاق، احکام و شخصیت‌های دینی کارایی بیشتری دارد.

۴- توضیحی: این روش بیشتر در تبیین اصول اعتقادی به‌ویژه جهان‌آخت کاربرد دارد. در بیان احکام دینی و معرفی شخصیت‌های دینی نیز می‌توان از این روش استفاده کرد.

۵- بارش فکری: در این روش با طراحی یک موضوع یا طرح یک مسئله که سعی می‌شود موضوع بکر و نویی باشد تلاش می‌شود تا فراگیران به پاسخ فرا خوانده شده و هرکس به تناسب اندیشه خود در ارتباط با موضوع اظهار نظر نمایند. نکاتی در این روش باید رعایت شود که بسیار مهم است از جمله اینکه در مرحله اول این روش، کمیت یعنی تعداد ایده‌ها و پاسخ‌ها برای یک جواب بسیار مهم است. در هر مرحله بعد از این پاسخ‌ها آنهایی را که مناسب ترند انتخاب و با یکدیگر تلفیق می‌کنیم تا جواب و پاسخ مناسب‌تری برای موضوع و یا مسئله موردنظر بیاییم. در این روش باید توجه شود که هرگونه پاسخی مهم است و از انتقاد و سرزنش جداً باید پرهیز شود. چه بسا پاسخی که در ابتدا بیهوده به نظر می‌رسد با تلفیق دیگر پاسخ‌ها نتایج خوبی را عاید کند. این روش در مبحث خودشناسی کارایی بیشتری دارد.

۶- انجام تحقیق، مطالعه و فعالیت‌های پروژه‌ای: این روش که در همه موضوعات دینی کاربرد دارد، در صورتی که همراه با مهارت‌های صحیح تحقیق و مطالعه باشد، به دانش‌آموز کمک می‌کند که به‌عادت

پسندیده تفکر و خردورزی دست یابد و بدین وسیله بتواند دایره دانش خود را از محدوده کتاب‌های درسی فراتر ببرد. این روش، قدرت تجزیه و تحلیل و تفکر و استنباط را افزایش می‌دهد و به آموخته‌ها عمق می‌بخشد. این روش در مبحث مراسم اسلامی و شخصیت‌های دینی کارایی بیشتری دارد.

توجه: با توجه به اینکه روش تدریس، امری تجربی است و روز به روز توسعه می‌یابد، ذکر این روش‌ها به معنی محدود کردن معلم نیست و در صورتی که معلم با روش‌های دیگری آشناست و در آنها مهارت دارد، در صورتی که آن روش‌ها با اصول این برنامه منافاتی نداشته باشند، می‌تواند از آنها استفاده کند.^۱

ارزشیابی در دوره ابتدایی با تکیه بر روش‌های نوین ارزشیابی آموزشی (یاددهی - یادگیری) صورت می‌پذیرد. ارزشیابی به عنوان یکی از مهم‌ترین بخش‌ها در فرایند آموزش، آینه تمام‌نمای زحماتی است که یادگیرنده و عوامل یاد دهنده برای رسیدن به اهداف آموزشی متحمل می‌شوند و نشان دهنده میزان پیشرفت دانش‌آموز است.

ب) ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

چند نکته مهم در ارزشیابی^۲

- ارزشیابی، با هدف رشد دانش‌آموزان انجام شود.
- ارزشیابی وسیله‌ای برای مشخص ساختن موارد اشتباه و ضعف‌هایی است که باید تصحیح شوند، در جهت تشویق دانش‌آموزان به یادگیری بیشتر.
- اعمال دینی، هنگامی ارزشمندند که براساس ایمان و تمایل قلبی باشند و اساس چنین ایمانی را نیز معرفت و شناخت حقیقی تشکیل می‌دهد؛ بنابراین همه قلمروهای یادگیری، از اهمیت و ویژگی‌های خاص برخوردارند.
- برای قضاوت نهایی در مورد پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، آموزگار باید به جمع‌بندی مشاهدات خود در طول سال تحصیلی اقدام نماید؛ زیرا هر دانش‌آموزی، احساسات دینی خود را به گونه‌ای بروز می‌دهد؛ به طوری که می‌توان در رفتار، گفتار و حرکات او ردپایی از تحقق اهداف برنامه‌درسی را مشاهده کرد.
- توجه به قلمروهای نگرشی و مهارتی دانش‌آموزان بدین معنا نیست که به میزان دین داری آنها نمره بدهیم. این امور اساساً قابل نمره دادن نیستند.

۱- برای آشنایی بیشتر با روش‌های تدریس به کتاب روش تدریس پیشرفته (آموزش مهارت‌ها و راهبردهای تفکر)، نوشته حسن

شعبانی، نشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) (۱۳۹۳) مراجعه کنید.

۲- برای آشنایی بیشتر مراجعه کنید به کتاب ارزشیابی خلاق در تعلیم و تربیت دینی بصیرت‌گرا، نوشته علیرضا رحیمی، سعید

راصد، فاطمه رضائی، انتشارات نهج.

- نباید با آزمون‌های مشکل و دلهره‌آور، احساس ناخوشایندی نسبت به درس دینی در دانش‌آموزان، ایجاد شود و با موفقیت در این زمینه را برای خود، امری دشوار و یا ناممکن تلقی کند؛ زیرا چنین احساسی، آنها را از یادگیری‌های بعدی باز می‌دارد.
- آنچه مهم است، رقابت هر دانش‌آموز با خود اوست، نه با دانش‌آموزان دیگر، به همین دلیل شایسته است وضعیت هر کودک، نسبت به خودش و پیشرفتی که حاصل کرده، سنجیده و برآورده گردد نه نسبت به دیگران.

ارزشیابی با چه روشی صورت می‌گیرد؟

ارزشیابی در درس هدیه‌های آسمان به صورت مستمر و از طریق مشاهده عملکرد دانش‌آموزان و محصول عملکرد آنها در طول فرایند یادگیری صورت می‌گیرد.

کیفیت ارزشیابی مستمر در طول سال تحصیلی

ارزشیابی مستمر با استفاده از روش‌ها و ابزارهای گوناگون صورت می‌گیرد. برای آشنایی با این روش‌ها و ابزارها می‌توانید به کتاب «راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی کد ۵۳/۵» که از سوی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش منتشر شده است، مراجعه نمایید.

چه مواردی مورد ارزشیابی مستمر قرار می‌گیرد و نشانه‌های بروز هر یک چیست؟

۱ درک مفاهیم: درک مفاهیم پیش‌بینی شده در محتوای برنامه و بسط آنها، استفاده از این مفاهیم در موارد تعیین شده و به‌کارگیری مهارت‌های ذهنی مانند تجزیه و تحلیل و... دانش‌آموزان برای فهم بهتر و گسترش مفاهیم، یکی از بخش‌های عمده برنامه است که نظام ارزشیابی باید بدان بپردازد. برای ارزشیابی دانستنی‌های دانش‌آموزان، باید به آنها فرصت دهیم تا برداشت و ادراک خود را از مفاهیم آموخته شده، با سازمان ذهنی و زبان خاص خود بیان کنند؛^۱ مثال‌ها، نمونه‌ها و مصداق‌های جدیدی علاوه بر مثال‌ها و نمونه‌های تدریس شده، بیان نمایند؛ مصادیق یک مفهوم را از غیر آن تشخیص دهند؛ مصادیق مفهوم را در قالب‌ها و شکل‌های گوناگون شناسایی کنند؛ ارتباط آن را با مفاهیم و موضوعات دیگر جست‌وجو و بیان نمایند؛ در موقعیت‌های عملی و به شیوه‌های مختلف، آن را به کار ببرند، بتوانند برخی از نتایج و تبعات آن را پیش‌بینی کنند و مفاهیم متضاد آنها را شناسایی و بیان کنند و... .

۲ تقویت نگرش‌ها: بررسی دلایل دانش‌آموزان برای انجام یک فعالیت، یکی از راه‌های بی‌بردن به احساسات و نگرش‌های آنها می‌باشد. تکمیل جملات ناقص، تفسیر تصاویر، تکمیل داستان، نوشتن

۱- بیان افکار و برداشت‌های دانش‌آموزان می‌تواند به اشکال گوناگون از جمله مکالمه، نوشتن، نقاشی، نمایش و مدل‌سازی

جملات و عبارات ساده و... از دیگر شیوه‌های یادگیری در این زمینه هستند. همچنین تمایل به انجام فعالیت‌های انتخابی و داوطلبانه در مقابل وظایف و تکالیف مشخص، انجام فعالیت در حدی فراتر از آنچه از دانش‌آموزان خواسته شده، ابراز احساسات مثبت و یا هیجان به هنگام انجام یک فعالیت، دوام و استمرار یک رفتار در شرایط و موقعیت‌های مختلف و... می‌توانند به عنوان علامت وجود علاقه و احساس مثبت نسبت به یک فعالیت، تلقی گردد، که در ارزشیابی می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.

۱۲ کسب مهارت‌ها: در این حوزه که شامل مهارت‌های مربوط به اعمال دینی، مشارکت فعال در فعالیت‌های دینی و مشارکت فعال در فعالیت‌های گروهی یادگیری می‌شود، دانش‌آموزان از طریق تکرار و تمرین، مهارت‌هایی را در زمینه آداب و اعمال دینی کسب می‌نمایند و آن را در رفتار خود نشان می‌دهند. ایشان همچنین می‌آموزند که برای فهم مطالب، جست‌وجوی مفاهیم و یادگیری بهتر، مهارت‌هایی را برای مشارکت با دیگران کسب کنند مثلاً به نظر دیگران احترام بگذارند، نظرهای خود را مطرح کنند و عضو فعالی در گروه باشند. مهارت‌های مربوط به یادگیری برخی از احکام عملی و آداب اخلاقی و ممارست در انجام آنها نظیر وضو گرفتن و نماز خواندن در این گروه قرار دارند.

معیار در ارزشیابی مستمر چیست؟

معیار در ارزشیابی مستمر، همان اهداف و انتظارات یادگیری است که در آغاز هر درس ذکر شده است. انتظار می‌رود هر دانش‌آموز در هر نیمسال دست کم در چهار درس مورد ارزشیابی قرار گرفته و امتیازی را کسب نموده باشد. نتیجه ارزشیابی مستمر دانش‌آموز در پایان هر نیمسال تحصیلی، عبارت است از میانگین چهار مرتبه ثبت شده از وی^۱.

ج) یادآوری چند نکته

نکته اول: تولید بسته آموزشی معلمان: در جهت توسعه شایستگی و صلاحیت‌های پایه‌های جدیدالتألیف، علاوه بر کتب درسی، برنامه‌های آموزشی در قالب بسته‌ای به نام «بر فراز آسمان» ارائه می‌شود تا معلمان گرامی بتوانند با استفاده از آن، توسعه فردی پیدا کرده و مطالعات عمیقی داشته باشند.

بسته آموزشی شامل نرم‌افزارهای درسی و آموزشی، مجلات، فیلم‌های آموزشی و چند رسانه‌ای است. در بخشی از این نرم‌افزار، مؤلفین کتاب کلیاتی را در مورد تألیف جدید بیان می‌کنند. در بخش دیگر جهت تحقق اهداف آموزشی به تحلیل محتوای درس‌ها پرداخته و شیوه‌ها و روش‌های تدریس پیشنهادی را ارائه می‌نمایند. یک بخش دیگر این نرم‌افزار، بخش مرور است که کتاب‌ها و موضوعاتی که در سال‌های گذشته

۱- معلمان گرامی جهت اطلاع بیشتر می‌توانند به جدول ارزشیابی که در پایان هر درس در راهنمای معلم ارائه شده است،

بیان شده مرور می‌شود و بخش دیگر گنجینه نام دارد که به منظور توسعه و تقویت پایه معلمان است. نرم‌افزار بر فراز آسمان دوره‌های ضمن خدمت معلمان را تکمیل می‌کند و اگر معلمی دوره ضمن خدمت ندیده باشد با این نرم‌افزار آموزش می‌بیند.

نکته دوم: تلفیق با سایر دروس: دروس هدیه‌های آسمان در برخی موضوعات با دروس دیگر از قبیل ادبیات فارسی، مطالعات اجتماعی و... تبادل آموزشی دارد که در توضیح مربوط به هر درس به آن تصریح شده است.

نکته سوم: ارتباط با خانواده: با توجه به تأثیر غیر قابل انکار خانواده در تثبیت هویت دینی آموخته شده، فعالیت‌هایی تحت عنوان «با خانواده» طراحی گردیده است. در این فعالیت‌ها انتظار می‌رود والدین گرامی، حس مذهبی دانش‌آموزان را در جهت اهداف دینی تحریک نمایند. از معلمان گرامی نیز انتظار می‌رود در جلسه بعدی از نحوه انجام این فعالیت در خانه پیگیری به عمل آورند.

فصل دوم

راهنمای تدریس

کلیاتی دربارهٔ موضوعات هدیه‌های آسمان

الف) اهداف و جدول مفاهیم و مهارت‌های درس هدیه‌های آسمان پایه چهارم ابتدایی

ایجاد نگرش‌های صحیح و یا تغییر برخی نگرش‌های نادرست، در تعلیم و تربیت دینی بیش از هر چیز دیگری مورد نظر است. در چنین موقعیتی دانش‌آموز براساس آموخته‌های خود به یک موضع و نظرگاه معین و ضرورتاً صحیح دست می‌یابد و امکان انتخاب و تصمیم‌گیری را پیدا می‌کند و از این رهگذر به ایمان و اعتقادی که مقدمهٔ عمل آگاهانه و انتخاب شده است، نائل می‌شود.

براین اساس گروه تعلیم و تربیت دینی، اهداف پایه چهارم ابتدایی را در ده بخش و در نوزده درس به شرح جدول صفحه بعد تدوین نمود. در این جدول ابتدا به اهداف پایه دوم و سوم اشاره می‌شود تا آموزگاران محترم ضمن عنایت به ارتباط طولی مطالب، به سیر فرایند یاددهی - یادگیری توجه داشته باشند. در ادامه جدول، اهداف و مفاهیم پایه چهارم و دروس مرتبط با آن ارائه می‌شود؛ تا معلمان گرامی با اشراف به اهداف و وسعت و توالی مفاهیم هدیه‌های آسمان پایه چهارم ابتدایی و به کارگیری روش‌های مناسب در آموزش، برای تربیت همه جانبه دانش‌آموزان در راستای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه متناسب با موقعیت‌ها و نیازهای جدید و پاسخ به اقتضات آن و کسب آداب و مهارت‌های ضروری برای تأمین زندگی اقدام نمایند.

جدول اهداف و مفاهیم هدیه‌های آسمان دوره ابتدایی

عنوان و شماره درس	اهداف پایه چهارم	اهداف پایه سوم	اهداف پایه دوم	پایه موضوعات
درس اول : دانه‌ای که نمی‌خواست بروید	– آشنایی با دانایی خداوند نسبت به نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات – آشنایی با توانایی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های خداوند به عنوان رفع‌کننده نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات – تشخیص نمونه‌هایی از نیازهای انسان و موجودات دیگر – احساس دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند – بهره‌گیری از دعا‌های مناسب برای گفت‌وگو با خدا – توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس	– آشنایی با بخشندگی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های او – آشنایی با دعا به عنوان راه گفت‌وگو با خداوند و بیان خواسته‌های ما با او	– آشنایی با مهربانی خدا از طریق آگاهی از نعمت‌های بی‌شمار او – آشنایی با دعا به عنوان راه گفتگو با خدا و بیان خواسته‌های خود با او	خدا شناسی
درس دوم : کودکی بر آب	– آشنایی با حضرت موسی علیه السلام به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی – تشخیص نمونه‌هایی از یاری خداوند نسبت به بندگان – احساس علاقه نسبت به حضرت موسی علیه السلام و اعمال و رفتار ایشان – احساس دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند – ادای احترام نسبت به حضرت موسی علیه السلام به عنوان پیامبر بزرگ الهی – تلاش برای الگو گرفتن از اعمال و رفتار حضرت موسی علیه السلام در مبارزه با ستم توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس	– آشنایی با حضرت ابراهیم علیه السلام به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی – آشنایی با زندگی و ویژگی‌های پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم در دوران کودکی	– آشنایی با نام پیامبران بزرگ الهی (آشنایی با حضرت نوح به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی) – آشنایی با زندگی و ویژگی‌های پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم در دوران کودکی – آگاهی از مهربانی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نسبت به کودکان	پیامبری

درس ششم : حرمی با دو گنبد درس هشتم : دیدار دوست درس نهم : کودک شجاع درس دوازدهم : روزی برای تمام بچه‌ها	– آشنایی با امام کاظم علیه السلام به عنوان امام هفتم شیعیان – احساس علاقه به امام کاظم علیه السلام و اعمال و رفتار ایشان – تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام کاظم علیه السلام – آشنایی با امام رضا علیه السلام به عنوان امام هشتم شیعیان – احساس علاقه به امام رضا علیه السلام و اعمال و رفتار ایشان – تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام رضا علیه السلام – آشنایی با امام جواد علیه السلام به عنوان امام نهم شیعیان – احساس علاقه به امام جواد علیه السلام و اعمال و رفتار ایشان – تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار امام جواد علیه السلام – آشنایی با برخی از ویژگی‌های زندگی انسان‌ها بعد از ظهور امام زمان علیه السلام – اشتیاق به ظهور و دیدار امام زمان علیه السلام – تلاش برای آشنایی بیشتر با عوامل زمینه‌ساز ظهور امام زمان علیه السلام – توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس	– آشنایی با امامان چهارم و پنجم و ششم علیهم السلام – آشنایی با حضرت زهرا علیها السلام به عنوان بهترین زنان مؤمن و مادر نمونه امام حسن و امام حسین علیهم السلام – حضرت زینب علیها السلام – آشنایی با ویژگی‌های شاخص امام زمان علیه السلام	– آشنایی با ائمه اطهار علیهم السلام به عنوان بهترین انسان‌ها – آشنایی با اسامی اهل بیت پیامبر علیهم السلام – آشنایی با امامان اول و دوم و سوم علیهم السلام – آشنایی با نام امام دوازدهم امام زنده‌شعیان	امامت
درس هجدهم : چشمان همیشه باز درس نوزدهم : خدا جون از تو ممنوم	– آشنایی با مفهوم ثبت و ضبط تمام اعمال ما و آگاهی خداوند از آنها – تمایل به انجام کارهای نیک برای بهره‌مندی از پاداش در جهان آخرت – تلاش برای انجام کارهای نیک برای بهره‌مندی از نعمت‌های بهشتی – آشنایی با تناسب عمل و نتیجه آن در زندگی – تمایل به انجام کارهای نیک برای بهره‌مندی از پاداش در جهان آخرت – تقویت تمایل به انجام کارهای نیک برای خشنود کردن خداوند – تلاش برای انجام کارهای نیک – توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس	– آشنایی با جهان آخرت به عنوان محل پاداش و جزا با مصداق‌های دنیایی – آشنایی با نام بهشت و جهنم، به عنوان جزای اعمال نیک و بد در جهان آخرت	جهان آخرت	جهان آخرت
کلیه دروس به جز دروس چهارم و هشتم	– توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس	– آشنایی با برخی از پیام‌های قرآنی	– آشنایی با برخی از پیام‌های قرآنی	قرآن

درس پنجم: سخنی که سه بار تکرار شد! درس یازدهم: دوست درس سیزدهم: خاله نرگس درس پانزدهم: یک ماجرای زیبا درس شانزدهم: اسب طلایی درس هفدهم: آقای بهاری؛ خانم بهاری	– آشنایی با وظایف یک مسلمان در برابر همسایه‌ها – احساس مسئولیت در برابر اعمال و رفتار – تمایل به انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها – تلاش برای انجام وظایف خود در برابر همسایه‌ها – آشنایی با ویژگی‌های دوست خوب – آشنایی با وظایف یک مسلمان در برابر دوستان – آشنایی با نیاز خود به ارتباط با همسالان – تمایل به انجام وظایف خود در برابر دوستان – تمایل به دوستی با افراد شایسته – علاقه به رفع نیاز خود در مورد ارتباط با همسالان – تلاش برای انجام وظایف خود در برابر دوستان – تلاش برای انتخاب دوستان شایسته – تلاش برای رفع نیاز خود در ارتباط با همسالان – آشنایی با وظایف یک مسلمان در برابر خویشان – آشنایی با برخی از آثار نیکی به خویشان – تمایل به انجام وظایف خود در برابر خویشان – تلاش برای انجام وظایف خود در برابر خویشان – آشنایی با اهمیت کمک کردن به دیگران و برخی نمونه‌های آن – اشتیاق برای کمک به دیگران – تلاش برای کمک به دیگران در موقع نیاز ایشان – آشنایی با ضرورت امانت‌داری و شیوه‌های آن – تمایل به انجام وظایف خود در حفظ امانت و ادای امانت به صاحب آن – آشنایی با ضرورت و شیوه‌های احترام به معلم – احساس قدردانی و تشکر از زحمات معلم – ادای احترام به معلم – توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس	– آشنایی با مفهوم حجاب و پوشش اسلامی – آشنایی با مفهوم نظم و ترتیب در کارهای شخصی – آشنایی با ضرورت و شیوه‌های احترام به پدر و مادر – آشنایی با شیوه‌های استفاده صحیح از طبیعت	– آشنایی با برخی از آداب اسلامی مانند سلام کردن، پاکیزگی، نحوه خوردن و آشامیدن – آشنایی با آثار و نتایج راست‌گویی و پرهیز از دروغ	آداب و اخلاق

درس سوم : ما به مسجد می‌رویم درس چهارم : یک نماز و ده رکوع! درس هفتم : نماز در کوهستان	– آشنایی با برخی از احکام نماز جماعت – تمایل به حضور در مسجد و به‌جا آوردن نماز جماعت و رعایت احکام آن – تلاش برای شرکت در مراسم نماز جماعت در مسجد و رعایت احکام آن – توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس – آشنایی با نماز آیات و برخی احکام آن (به هنگام وجوب) – اشتیاق به ادای نماز آیات به هنگام وجوب آن – ادای نماز آیات به شیوه صحیح آن – آشنایی با تیمم و احکام ضروری آن – توجه به انجام تیمم به هنگام وجوب آن – انجام تیمم به شیوه صحیح آن	– آشنایی با معنای تکلیف و برخی وظایف فرد مکلف – آشنایی با اجزا و اذکار یک نماز چهار رکعتی – آشنایی با احکام ضروری تقلید، طهارت، وضو و نماز (به‌ویژه برای دختران) – آشنایی با مفهوم روزه و احکام آن	– آشنایی اجمالی با طرز وضو گرفتن – آشنایی با اجزا و اذکار یک نماز دورکعتی – آشنایی با اذان به‌عنوان اعلام‌کننده اوقات نماز و مقدمه آن	احکام
درس دهم : روشن‌ترین شب درس هشتم : دیدار دوست درس سوم : ما به مسجد می‌رویم	– آشنایی با عید میعت و مراسم آن – اشتیاق به شرکت در مراسم عید میعت – مشارکت در برگزاری مراسم عید میعت – توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس – آشنایی با برخی آداب و مراسم زیارت – اشتیاق به زیارت حرم‌های مطهر ائمه علیهم‌السلام امام‌زادگان – آشنایی با آداب حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت – تلاش برای شرکت در مراسم نماز جماعت در مسجد و رعایت احکام آن	– آشنایی با مراسم روزه و عید فطر – آشنایی با مراسم جشن تکلیف دخترها – آشنایی با مراسم روز ولادت حضرت زهرا علیها‌السلام و روز مادر – آشنایی با مراسم بزرگداشت قیام امام حسین علیه‌السلام و روز عاشورا – آشنایی با مراسم ولادت و شهادت ائمه علیهم‌السلام، واقع در طول سال تحصیلی	– آشنایی با مراسم میلاد نبی اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و نیمه شعبان روز میلاد امام زمان علیه‌السلام – آشنایی با جشن نماز و چگونگی برگزاری آن – آشنایی با مراسم خاص ولادت و شهادت ائمه علیهم‌السلام واقع در طول سال تحصیلی – آشنایی با روز میلاد حضرت علی علیه‌السلام (روز پدر)	مراسم اسلامی
درس چهاردهم : اولین بانوی مسلمان درس دوم : کودکی برآب	– آشنایی با حضرت خدیجه علیها‌السلام به‌عنوان یکی از زنان مؤمن – احساس علاقه نسبت به حضرت خدیجه علیها‌السلام و اعمال و رفتار ایشان – تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار حضرت خدیجه علیها‌السلام – آشنایی با آسیه به‌عنوان یکی از زنان مؤمن – احساس علاقه و احترام نسبت به آسیه و اعمال و رفتار ایشان – ادای احترام به آسیه به‌عنوان یکی از زنان مؤمن – تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار آسیه – توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس	۱- آشنایی با حضرت زینب علیها‌السلام به‌عنوان یکی از زنان مؤمن		شخصیت‌های دینی

درس یازدهم : دوست درس هجدهم : چشمان همیشه باز درس نوزدهم : خداجون از تو ممنونم	– آشنایی با نیاز خود به ارتباط با همسالان – تمایل به دوستی با افراد شایسته – علاقه به رفع نیاز خود در مورد ارتباط با همسالان – تلاش برای انتخاب دوستان شایسته – تلاش برای رفع نیاز خود در ارتباط با همسالان – تمایل به انجام کارهای نیک برای بهرمندی از پاداش در جهان آخرت – تلاش برای انجام کارهای نیک برای بهرمندی از نعمت‌های بهشتی – آشنایی با تناسب عمل و نتیجه آن در زندگی – تقویت تمایل به انجام کارهای نیک برای خشنود کردن خداوند	– آگاهی از نیاز انسان به نعمت‌های بی‌شمار خداوند – آگاهی از نیاز ما به آشنایی با دوران کودکی پیامبر اکرم ﷺ	– آشنایی با خود به عنوان مخلوق محبوب و مورد توجه خداوند – آگاهی از نیاز به پاکیزگی خود	خود شناسی

ب) معرفی موضوعات کتاب هدیه‌های آسمان پایه چهارم ابتدایی

※ موضوع خداشناسی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به خداشناسی به دانش‌آموزان پایه چهارم: رشد معنوی یعنی فراگیری ارزش‌ها و رویکردی اندیشمندانه به زندگی و در یک کلام، یادگیری برخورداری از ایمان، هدف غایی تعلیم و تربیت، است. آموزش مفاهیم دینی و خداشناسی با دیگر اموری که بین معلم و شاگرد روی می‌دهد تفاوت آشکاری دارد. این آموزش برخورداری از زندگی همراه با معنا، امید و تعهدات فطری است و نیازی به اثبات ندارد، اما حتی در کودکی نباید از تقویت زیربنای اعتقادی غافل ماند. بنابراین در خصوص این آموزش باید به نکات زیر توجه داشت.

۱) تصور کودک از خدا آمیخته‌ای از تجسم و تخیل است؛ بنابراین نباید در صدد تلقین مفهوم غیر مادی بودن خدا به او باشیم چون این تصورات موجب برقراری ارتباط او با خدا می‌شود.

۲) به جای صحنه گذاشتن بر روی تصورات ذهنی کودک از خدا، بهتر است بیشتر دربارهٔ مهربان و دوست داشتنی بودن خدا و مخلوقات او گفت‌وگو کنیم.

۳) برای آشنایی کودک با خدا از طریق نعمت‌های او وارد شویم.

۴) متناسب با محتوای دروس، کودک را با صفات خداوند از قبیل دانایی، توانایی، بخشنده بودن و ... آشنا نماییم.

۵) در آموزش مفهوم خداشناسی استفاده از روش‌های غیر مستقیم و بیان مطالب از زبان فرد دیگری یا بدون اشاره به مقصود اصلی جذابیت آموزش را برای دانش‌آموزان بیشتر می‌نماید.

۶) دروس این بخش به گونه‌ای در کتاب قرار گرفته‌اند که جهت رسیدن به اهداف آن لازم است به ترتیب تدریس شوند.

۷) با بیان دعا‌های مناسب در قالب‌های جذاب در حد کودک موجب ایجاد علاقه و تقویت احساس محبت به خدا در کودک شویم.

دانش‌آموز پایه چهارم ابتدایی در این بخش به نمونه‌هایی از نیاز خود و موجودات توجه نموده و به دانایی خداوند در شناخت این نیازها و توانایی او به عنوان رفع‌کننده نیاز موجودات توجه نموده و همه این نعمت‌ها را به عنوان موهبتی از جانب خدای بخشنده معرفی می‌کند. بر این اساس به تشکر و قدردانی و محبت نسبت به خداوند علاقه‌مند شده و می‌آموزد که دعا راه سخن گفتن با خدا برای بیان خواسته‌های خود و دیگران می‌باشد.

* موضوع پیامبری

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به پیامبری به دانش‌آموزان پایه چهارم: در دوره ابتدایی تصور کودکان از پیامبران این است که آنها انسان‌هایی خوب، مهربان و مفید بوده‌اند. پیامبر در نظر آنان انسانی فداکار، مهربان و دوست داشتنی است که در بیشتر امور به کمک مردم می‌آید. این تصور در خصوص امامان (علیهم‌السلام) نیز این‌گونه می‌باشد. بنابراین در آموزش مفاهیم پیامبری به کودکان در دوره ابتدایی باید به نکات زیر توجه نمود:

- ۱ تلاش در جهت ایجاد علاقه‌مندی به اولیای دین از طریق داستان‌های شیرین ارتباط آنها با کودکان
- ۲ تأکید بر ویژگی‌های اخلاقی پیامبران (صبر، تلاش، خوش اخلاقی و...) در برخورد با انسان‌ها در زندگی از طریق داستان‌هایی از زندگی آنها و ادای احترام به هنگام بردن نام آنها
- ۳ آگاهی دادن از ارتباط پیامبران با خداوند و راهنما بودن آنها برای انسان‌ها در دنیا
- ۴ عدم تأکید بر مفاهیمی مانند عصمت، وحی و معجزه در سنین ابتدای دبستان^۱
- ۵ هم‌زمانی آموزش دروس مربوط به پیامبری با جشن‌ها و اعیاد در طول سال تحصیلی
- ۶ فراهم نمودن امکان شرکت در مراسم جشن و شادی برای ولادت پیامبر (علیهم‌السلام) و اولیای دین (علیهم‌السلام)
- ۷ الگو قرار دادن پیامبر و اولیای دین در زندگی روزمره دانش‌آموز متناسب با محتوای دروس کتاب هدیه‌های آسمان پایه چهارم ابتدایی

دانش‌آموز پایه چهارم ابتدایی در این بخش با حضرت موسی (علیه‌السلام) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی آشنا می‌شود و به دور از هر گونه مفهوم انتزاعی نظیر وحی و عصمت و معجزه درباره شخصیت ارزنده او گفت‌وگو می‌کند و با شرکت در مراسم جشن و اعیاد به احترام گذاشتن به اولیای دین علاقه‌مند می‌گردد.

* موضوع امامت

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به امامان (علیهم‌السلام) به دانش‌آموزان پایه چهارم: یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی ایجاد علاقه‌مندی و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق، اوامر آنان و راه و روش زندگی‌شان در کودک اثر گذاشته و شیوه زندگی آنان برایش سرمشق شود. کودکان از همان آغاز زندگی باید با نام امامان آشنا شده و در سنین بالاتر بر فرازهایی از زندگی آنها آگاهی یافته و از خدمات و ایثار و فداکاری‌هایی که در راه اسلام انجام داده‌اند آگاهی یابند.

۱- در این باره می‌توانید به منبع زیر مراجعه کنید: آموزش مفاهیم دینی همگام با رشد روان‌شناسی، تألیف دکتر ناصر باهنر،

آشنایی کودکان با امامان نیز مانند پیامبران باید به گونه‌ای باشد که آنها را سرمشق عملی در زندگی بدانند. در اینجا باید پیشوایان مذهبی همان‌گونه که بوده‌اند با شرح مهربانی‌ها، دلسوزی‌ها و رفتار و اخلاق کریمانه‌شان بزرگ و عالی‌قدر معرفی شوند تا پس از ایجاد علاقه نسبت به آنها در کودکان زمینه‌هایی برای الگوگیری از آنها فراهم شود.

در آموزش این موضوع به کودکان نیز لازم است به نکات زیر توجه داشت:

- ۱ تلاش در جهت علاقه‌مندی به امامان (علیهم‌السلام) با بیان داستان‌هایی از زندگی آنها و ارتباط آنها با کودکان و ادای احترام به هنگام بردن نام آنها
- ۲ آشنا کردن دانش‌آموزان با ائمه اطهار (علیهم‌السلام) از طریق ویژگی‌های اخلاقی آنها مانند کمک به نیازمندان، سعی در جهت رفع گرفتاری‌های آنها، صبر و تلاش و...
- ۳ عدم تأکید فراوان بر شناساندن امامان (علیهم‌السلام) به عنوان افرادی مرتبط با دستگاه غیب و ملکوت و معجزات و کرامات آنها

۴ همراه نمودن تدریس دروس این بخش با جشن‌ها و اعیاد در طول سال تحصیلی

۵ ایجاد تمایل به شرکت کودکان در مراسم جشن میلاد امامان بزرگوار (علیهم‌السلام)

دانش‌آموز پایه چهارم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با امامان هفتم و هشتم و نهم به عنوان ائمه شیعه از طریق داستان‌هایی واقعی از زندگی آنها با رفتار و برخورد آنها آشنا می‌گردد و به برخی از ویژگی‌های زندگی انسان‌ها بعد از ظهور امام زمان (عجل‌الله‌تعالی‌فی‌هم) آگاه می‌شود. به این ترتیب علاوه بر ایجاد علاقه‌مندی نسبت به آنان، برای الگو گرفتن از آنها تمایل پیدا خواهد کرد.

❁ موضوع جهان آخرت

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به جهان آخرت به دانش‌آموزان پایه چهارم: معاد از جمله معارف مشترک در بین تمامی ادیان توحیدی بوده و در شکل دهی به رفتار یک مسلمان نقش بسزایی دارد. یاد معاد در ابتدای امر مانند هشدار و علامت خطر و در نهایت حاکی از شوق دیدار و ملاقات با خدای متعال است و این باور، زمینه‌ساز بسیاری از اعمال خیر و دوری جستن از بدی‌ها و نیل به سعادت واقعی را فراهم می‌سازد. در طرح موضوع جهان آخرت رعایت اصولی در آموزش معاد به کودکان قابل توجه است:

- ۱ اصل حاکم بر آموزش مفهوم معاد، حرکت از مفاهیم ساده به پیچیده و از مفاهیم تجربی به سوی مفاهیم انتزاعی است.

۲ موضوع معاد به گونه‌ای مطرح شود که باعث اضطراب و ترس بی‌مورد در دانش‌آموزان نگردد و به تعالی روحی آنها لطمه وارد نکند.

۳ در طرح موضوع معاد به زیبایی‌های زندگی پس از مرگ و پاداش الهی به تلاش انسان‌ها بیشتر توجه شود.

۴ صرف آشنایی و شناخت مجموعه‌ای از مفاهیم، هدف نیست بلکه تقویت نگرش و گرایش دانش‌آموزان به انجام کارهای نیک، هدف اصلی آموزش معاد در دوره ابتدایی می‌باشد. دانش‌آموز پایه چهارم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با مفهوم ثبت و ضبط تمام اعمال ما و آگاهی خداوند از آنها، به انجام کارهای نیک برای بهره‌مندی از پاداش در جهان آخرت تمایل نشان داده و برای انجام کارهای نیک برای بهره‌مندی از نعمت‌های بهشتی تلاش می‌نماید.

❁ بخش قرآن کریم

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به قرآن کریم به دانش‌آموزان پایه چهارم: جهت تحقق اهداف دروس، آیات و احادیث بسیاری به کار گرفته شده است تا دانش‌آموزان به تدریج دریابند که دین را باید از منابع معتبر آن یعنی کلام خدا و سخن معصومان، که از هر خطا و اشتباه به دور هستند، دریافت کنند. آیات و احادیث درس در بسیاری از موارد، مفاهیم درس را جمع‌بندی و نتیجه‌گیری می‌کنند و دین را از زبان منابع اصیل در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهند. دانش‌آموز پایه چهارم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با برخی از پیام‌های قرآنی، برای آشنایی بیشتر با پیام‌های قرآنی تلاش می‌نماید.

❁ بخش آداب و اخلاق اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به آداب و اخلاق اسلامی به دانش‌آموزان پایه چهارم: مهم‌ترین وظیفه تربیت دینی به ویژه در دوره ابتدایی ایجاد و تقویت عادات صحیح و خلیات نیکو در کودکان است. اخلاق عصاره تربیت دینی می‌باشد که آن را به منزله یک الگوی مناسب و عملی معرفی می‌کند. از شش تا یازده سالگی در کودکان تغییراتی ایجاد می‌شود که منجر به درک خاصی از مسائل اخلاقی در آنها می‌گردد. دوره دبستان از این جنبه مجال مناسبی برای تثبیت آداب و عادات پسندیده است. پس باید به کودک فرصت داد که نه به خاطر تشویق و تنبیه، بلکه به خاطر ارزشمندی ارزش‌های اخلاقی به رعایت آنها مقید گردد.

در آموزش این موضوع به کودکان لازم است به نکات زیر توجه داشت:

۱ در آموزش معیارهای اخلاقی، شایسته است که هر سه جنبه شناختی (آشنایی با کار خوب و بد) عاطفی (رضایت و علاقه‌مندی به انجام کار خوب) و رفتاری (رفتار واقعی در موقعیت‌های گوناگون) مدنظر

قرار گیرد.

- ۲ در آموزش این مفاهیم باید از موقعیت‌ها و فرصت‌های عینی و واقعی استفاده نماییم.
- ۳ امکان تکرار، تمرین و یادآوری مستمر آموخته‌ها و عادات اخلاقی جهت تثبیت آنها در کودک را فراهم نماییم.
- ۴ در آموزش مفاهیم اخلاقی تا حد ممکن از بیان مستقیم، سرزنش، مقایسه و شدت عمل به دلیل نامطلوب و کم اثر بودن پرهیز نماییم.
- ۵ از ارزش‌های مفیدی چون بیان غیر مستقیم، توجه به منافع رعایت امور اخلاقی، تشویق فوری رفتارهای پسندیده و اظهار رضایت آموزگار استفاده نماییم.
- ۶ چون کودکان برداشت بزرگسالان را نسبت به دستورات اخلاقی ندارند و برای فکر بزرگسالان ارزش قائل هستند، بنابراین روش‌های تفهیم مسائل اخلاقی به کودکان باید متفاوت از بزرگسالان باشد.
- ۷ به دلیل پذیرش و الگوگیری از رفتار بزرگسالان باید مربیان در زمینه تعلیم و تربیت از آگاهی‌ها و ویژگی‌های لازم و یکپارچگی در رفتار برخوردار باشند.
- ۸ شایسته است مربی متناسب با وضعیت و نیاز کلاس، هر درس از این بخش را به صورت پیمانه‌ای تدریس نماید.

دانش‌آموز پایه چهارم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با وظایف یک مسلمان در برابر خویشان، دوستان و همسایه‌ها، با ویژگی‌های دوست خوب، اهمیت کمک کردن به دیگران و برخی نمونه‌های آن، ضرورت و شیوه‌های احترام به معلم، ضرورت امانت‌داری و شیوه‌های آن آشنا می‌شود و نسبت به انجام هر یک از این امور تمایل نشان داده و برای ادای حق هر یک از این موارد، تلاش می‌نماید.

✽ بخش احکام و آداب اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به احکام و آداب اسلامی به دانش‌آموزان پایه چهارم: فطرت کودک با مسائل مذهبی آشنا است و همان‌گونه که فرمان خدا را برای پاک بودن هر انسانی قبول دارد اعمال و احکام عبادی دین را نیز می‌پذیرد و از انجام آن لذت می‌برد. کودک دوست دارد با خدا ارتباط برقرار کند و با او سخن بگوید.

بسیاری از کودکان قبل از ورود به دبستان با اعمال و حرکات ظاهری برخی از اعمال دینی مانند نماز آشنا هستند و شاید در پاره‌ای موارد همراه والدین خود به صورت تقلیدی این حرکات را تکرار نمایند.

در روایات اسلامی آشنا نمودن کودک با این اعمال از همان دوران کودکی سفارش شده است. کودکان علاوه بر فراگیری اعمال ظاهری باید با احساس و اعتقاد نهفته این اعمال هم آشنا شوند و این هدف از طریق

آموزش‌های ساده و به موقع انجام می‌پذیرد. این آموزش‌ها ابتدا به انس و علاقه و سرانجام به انجام این اعمال و تکمیل آموخته‌های کودکان به ویژه دختران که در دوران دبستان به سن تکلیف می‌رسند، منجر می‌شود.

در آموزش احکام در این سنین باید به اصول زیر توجه نمود:

۱ به منظور اثر گذار بودن آموزش، محتوای آموزش احکام باید متناسب با نیاز و سن دانش‌آموز باشد و باید از آموزش مسائلی که دانش‌آموزان در این دوره به آن مبتلا ندارند پرهیز کرد.

۲ در آموزش به تفاوت‌های جنسیتی و نیازهای (دختر و پسر) توجه شود.

۳ از آموزش احکام فرعی و جزئیات یک مسئله در این دوره کمتر استفاده شود.

۴ در آموزش احکام باید جدی بود اما سخت‌گیری و آسان‌گیری بیش از حد در آموزش احکام آسیب‌زا بوده و موجب نگرانی و وسواس و یا بی‌توجهی و عدم آگاهی صحیح در انجام اعمال می‌شود.

۵ آموزش‌های احکام باید به شیوه‌های جذاب و در موقعیت‌های عینی و مستقیم انجام شود.

۶ در آموزش احکام تدریجی بودن (مرحله به مرحله آموزش دادن) و دادن فرصت کافی برای تکرار و تمرین، امکان درست انجام اعمال دینی را فراهم می‌کند.

۷ تشویق به موقع هنگام انجام اعمال عبادی، موجب می‌شود کودک تمایل بیشتری به انجام این اعمال نشان دهد.

۸ همراهی اولیا و مربیان خانه و مدرسه و ثابت قدم بودن آنها و داشتن شخصیتی عاطفی، منطقی، و محبوب اثرگذار بوده و ایجاد عادات خوب در کودکان را افزایش می‌دهد.

دانش‌آموز پایه چهارم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با نماز جماعت و برخی از احکام آن، نماز آیات و برخی احکام آن (به هنگام وجوب)، تیمم و احکام ضروری آن، نماز مسافر و برخی از احکام آن، نسبت به انجام هر یک از این امور به شیوه صحیح، تلاش می‌نماید.

✽ بخش آداب و مراسم اسلامی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به آداب و مراسم اسلامی به دانش‌آموزان پایه چهارم: مراسم بزرگداشت اعیاد دینی از جمله آداب و رسومی هستند که سیمای دین را به نمایش می‌گذارند و برای دین‌داران در همه سنین جذاب می‌باشند و وسیله مؤثری برای قادر ساختن دین‌داران به حرکت عاطفی و عقلمانی به سمت اعماق دین به شمار می‌آیند.

اعیاد اسلامی و اعیاد مربوط به میلاد ائمه اطهار (علیهم‌السلام) و برپایی جشن‌هایی که کودکان در آن شاد باشند، خاطرات خوشی از این مراسم را در ذهن آنها باقی می‌گذارد که علاقه‌مندی آنها را به دین بیشتر می‌سازد. کودکان می‌توانند اعمال و آداب و رسوم این اعیاد را یاد بگیرند. شرکت در این مراسم و مهم پنداشتن

آنها مانند مراسم تولد و جشن‌های خاص خودشان احساس و هیجان آنها را برای حضور در این جشن‌ها برمی‌انگیزد.

در آموزش این موضوع باید به نکات زیر توجه داشت :

۱ با کمک از تدریس به شیوهٔ پیمانهای دروس این بخش را متناسب با اعیاد موجود در سال تحصیلی تدریس نماییم.

۲ در برپایی این جشن‌ها، دانش‌آموزان را در برنامه‌ریزی و اجرای مراسم شرکت داده و از پیشنهادهای آنها بهره ببریم.

۳ در برپایی جشن‌ها از مواردی که احساس شادی در بچه‌ها ایجاد می‌کند مانند چراغانی، پوشیدن لباس نو، عیدی دادن و عیدی گرفتن و خوردن خوراکی‌های خوشمزه و برنامه‌های شاد و جذاب استفاده نماییم.

دانش‌آموز پایهٔ چهارم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با عید مبعث و مراسم آن، با برخی آداب و مراسم زیارت، آداب حضور در مسجد و مراسم نماز جماعت و مراسم خاص ولادت و شهادت ائمه علیهم‌السلام، واقع در طول سال تحصیلی آشنا می‌شود و علاوه بر نشان دادن اشتیاق برای شرکت در مراسم مربوط، در برگزاری آنها مشارکت می‌نماید.

❁ بخش شخصیت‌های دینی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به شخصیت‌های دینی به دانش‌آموزان پایه چهارم : یکی از مهم‌ترین مقاصد تعلیم و تربیت دینی در دوره ابتدایی ایجاد علاقه‌مندی و محبت نسبت به اولیای دین است تا از این طریق، اوامر و راه و روش زندگی آنان به عنوان سرمشقی برای دانش‌آموزان تلقی شود. در پایه دوم ابتدایی چون هنوز دانش‌آموزان با پیامبران و امامان آشنا نشده بودند، بخش شخصیت‌های دینی مطرح نگردید؛ اما در پایه‌های بالاتر در کنار معرفی پیامبران و امامان، شخصیت‌های دینی نیز به تدریج معرفی می‌شوند تا دانش‌آموزان تصور نکنند نیل به مقامات والای انسانی برای غیر معصوم امکان ندارد.

دانش‌آموز پایهٔ چهارم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با حضرت خدیجه رضی‌الله‌عنها و آسیه به عنوان زنان مؤمن، نسبت به آنها احساس علاقه و احترام نموده و برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌نماید.

بخش خود شناسی

نکاتی درباره آموزش‌های مربوط به خود شناسی به دانش‌آموزان پایه چهارم: در قرآن کریم و سخنان معصومین، خودشناسی به عنوان یکی از مهم‌ترین معارف دینی مطرح شده است. به دلیل اهمیت موضوع، در راهنمای برنامه‌درسی تعلیم و تربیت دینی به عنوان یکی از سرفصل‌های درسی مورد تأکید قرار گرفته است. بر اساس راهنمای برنامه‌درسی دوره ابتدایی مصوب از سوی شورای عالی آموزش و پرورش؛ حوزه خودشناسی، حیطه‌ای از اهداف آموزشی کتاب هدیه‌های آسمان می‌باشد که به صورت تلفیقی با دیگر اهداف در برخی دروس مشاهده می‌شود. این حیطه به تبیین جایگاه انسان در نظام هستی پرداخته تا انسان به ارزش و کرامت انسانی خود در نظام آفرینش واقف گردد. علاوه بر این، وی به این درک که انسان نشانه‌ای از خداوند به شمار آمده و در همه امور خود نیازمند هدایت و وابسته به اوست، ناآل گردد.

دانش‌آموز پایه چهارم ابتدایی در این بخش ضمن آشنایی با شناخت آثار و نتایج اعمال خود در زندگی، با نیاز خود به ارتباط با همسالان واقف می‌گردد و علاوه بر توجه به آثار و نتایج اعمال خود در زندگی و علاقه به رفع نیاز خود در مورد ارتباط با همسالان؛ برای رسیدن به نتایج خوب از کارهای خود و رفع نیاز خود در ارتباط با همسالان تلاش می‌نماید.

مقدمه

محتوای آموزشی دروس هدیه‌های آسمان علاوه بر عنوان و متن درس که مفاهیم درس را مطرح می‌کند شامل فعالیت‌هایی است که شرح آنها به قرار جدول ذیل می‌باشد.

ردیف	عنوان فعالیت	شرح فعالیت
۱	برایم بگو	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از درس
۲	ایستگاه فکر	برقراری ارتباط بین مفاهیم ارائه شده و دستیابی به یافته‌های جدید
۳	تدبر کنیم	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری مفاهیم درس در قالب آیات و احادیث کوتاه
۴	بررسی کنید	تثبیت، توسعه و تعمیم مفاهیم بر اساس مرور اطلاعات
۵	کامل کنید	تکمیل و تثبیت اهداف بر اساس دریافت رابطه بین مفاهیم
۶	ایستگاه خلاقیت	تثبیت و تعمیق مطالب آموزش داده شده در قالب اجرای نمایش، خط خوش و نقاشی
۷	گفت‌وگو کنید	تثبیت مفاهیم درس از طریق ارائه نظرات و تجارب در گروه و مشارکت در جمع‌بندی
۸	بین و بگو	تعمیق مفاهیم درس و پاسخ به پرسش‌های مطرح شده از طریق تصویر خوانی
۹	بگرد و پیدا کن	تثبیت و تعمیق مطالب آموزش داده شده با انجام یک فعالیت عینی و ملموس
۱۰	همخوانی کنیم	تثبیت مفاهیم درس از طریق خواندن شعر به صورت گروهی با آهنگ و لحن مناسب
۱۱	تمرین کنید	تثبیت مفاهیم درس و تعمیق یادگیری با کسب مهارت عملی احکام آموزش داده شده
۱۲	به کار ببندیم	تثبیت، توسعه و تعمیم مفاهیم بر اساس کاربردی‌ها در موقعیت جدید
۱۳	دعا کنیم	تثبیت و تعمیق مطالب آموزش داده شده با راز و نیاز یا بیان درخواست و احساسات
۱۴	با خانواده	بسط یادگیری و تقویت نگرش دانش‌آموز به مفاهیم دینی برای بروز رفتار دینی از طریق جست‌وجوی مصادیق تازه از مفاهیم با کمک و همفکری اعضای خانواده

در این بخش به تفکیک هر درس ساختار محتوایی طراحی شده که موارد و کارکرد آن به شرح ذیل جهت بهره‌برداری آموزگاران ارجمند تقدیم می‌گردد:

توضیحات درس: شما را با کلیت محتوای هر درس، مضمون آن، نقشه و مسیر یادگیری و هدف کلی درس آشنا می‌کند.

اهداف درس: شما را راهنمایی می‌کند که «چرا» و «تا چه حد» آموزش دهید. این بخش در بردارنده مهم‌ترین پیام‌ها برای شما است؛ به کار شما و فرایند آموزش جهت می‌دهد و امکان خطا و انحراف از مسیر

یادگیری را برطرف می‌کند.

مفاهیم کلیدی: شما را با مفاهیم اصلی موجود در محتوای هر درس، آشنا می‌کند. آشنایی با این مفاهیم همانند آشنایی با اهداف، آموزش را جهت می‌دهد و امکان انحراف مسیر یادگیری را برطرف می‌کند.

پیشنهادهایی برای تدریس: شامل پیشنهادهایی است که در صورت تمایل می‌توانید در آموزش از آنها استفاده کنید. این پیشنهادها صرفاً توصیه به شمار می‌روند و شما می‌توانید آنها را مطابق با اهداف و اصول تغییر دهید یا اساساً کنار بگذارید. به عنوان مثال برای آغاز تدریس پیشنهادهایی ارائه شده است که فقط یکی از آنها در عمل اجرا می‌شود؛ اما بقیه پیشنهادها می‌توانند به تناسب متن یا فعالیت‌ها متناسب‌سازی شده و مورد بهره‌برداری قرار گیرند. پیشنهادها در واقع عبارات‌اند از فعالیت‌هایی که دانش‌آموز یا معلم انجام می‌دهد تا آموزش در مراحل که در طرح درس مشخص شده است، انجام پذیرد.

ارزشیابی: جدول ارزشیابی برای شما مشخص می‌کند که چگونه می‌توان از اهداف و فعالیت‌های یادگیری به عنوان ابزاری برای ارزشیابی استفاده کنید. برای ارزشیابی دروس هدیه‌های آسمان باید به تمام فعالیت‌های فردی و گروهی دانش‌آموزان (شامل فعالیت‌های کلاسی، فعالیت‌های پایانی هر درس، کار در منزل، بیان احساس، خلاقیت و ابتکار و...) از ابتدا تا انتهای تدریس توجه کنید. لازم به ذکر است آنچه پس از ارزشیابی اهمیت دارد، پیش‌بینی و اجرای برنامه‌های مناسب برای فرد یا گروهی از دانش‌آموزان است که به علل گوناگون، موفق به تحقق اهداف مورد انتظار نشده‌اند. این فرایند به گونه‌ای صورت گیرد که هر دانش‌آموز، از فرصتی مناسب برای تکمیل آموخته‌های خود بهره‌مند شود.

دانستنی‌های معلم: اطلاعات اضافی و مورد نیاز را در اختیار شما می‌گذارد.

این راهنمای تدریس به شما کمک می‌کند تا بر اساس اصول و اهداف برنامه‌درسی، روش‌های منحصر به فرد خود را توسعه دهید و این حقیقت را اثبات کنید که «روش‌های تدریس بسیار متنوع و متعدّدند و معلم نباید در قالب برخی الگوهای خشک و روش‌هایی که گاه بر آنها تأکید می‌شود، گرفتار آید؛ بلکه باید خود تولید کننده این روش‌ها و الگوها باشد.»

فصل ۳

راهنمای تدریس

دانه‌ای که نمی‌خواست بروید!

* توضیحات درس

در کتاب دینی سال گذشته، از یادآوری نعمت‌ها و بیان اهمیت و آثار مهم آنها برای آشنایی دانش‌آموزان با صفت بخشندگی خداوند استفاده شد. در این درس، از نعمت‌ها برای آشنایی دانش‌آموزان با صفات دانایی و توانایی خداوند استفاده شده است؛ زیرا امکاناتی که به موجودات داده شده به تناسب نیاز هر موجود به او عطا شده است و این موضوع اولاً بیانگر آن است که خدا دانا بوده که از نیاز همه موجودات آگاهی داشته و ثانیاً توانا بوده که توانسته است امکانات مناسب برای رفع نیاز را در اختیار آنها قرار دهد.

این درس از زبان دانه‌ای بیان می‌شود که از رشد و رویدن می‌ترسد زیرا نمی‌داند اگر از زمین بیرون بیاید چه حوادثی در انتظار او خواهد بود. در ادامه درس به انتقال تجربه از موجوداتی که این مرحله را طی کرده‌اند، اشاره می‌شود تا دانه بداند که خدای دانا و توانا نیازهای همه آنها را برآورده است و از رویدن نترسد. در فعالیت‌های درس به نمونه‌هایی از نیاز حیوانات و انسان‌ها و راه رفع آنها اشاره می‌شود و در ادامه با استناد به آیه‌ای از قرآن، مطالب جمع‌بندی می‌شود و در نهایت از زبان دانش‌آموز راز و نیازی در قالب دعا با خدای دانایی که از نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات آگاه بوده و پروردگار توانایی که از طریق نعمت‌ها به رفع نیازهای موجودات پرداخته است، بیان می‌شود.

* اهداف درس

- ۱ آشنایی با دانایی خداوند نسبت به نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات
- ۲ آشنایی با توانایی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های خداوند به عنوان رفع‌کننده نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات
- ۳ تشخیص نمونه‌هایی از نیازهای انسان و موجودات دیگر

۴ احساس دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند

۵ بهره‌گیری از دعاهای مناسب برای گفت‌وگو با خدا

۶ توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس

* مفاهیم کلیدی

نعمت

نیازمندی

دانایی

توانایی

دعا

* پیشنهادهایی برای تدریس

شروع مناسب یک درس تأثیر بسزایی بر میزان کارایی فعالیت‌های یادگیری دارد. برای شروع مناسب درس می‌توانید با آوردن یک جوجه به کلاس از دانش‌آموزان بخواهید در رابطه با جوجه و نیازهای آن در گروه‌های خود با یکدیگر به گفت‌وگو بپردازند و در ادامه به تدریس درس بپردازید.

برای شروع درس می‌توانید از مدتی قبل، از دانش‌آموزان بخواهید که هر کدام تصویری از حیوان مورد علاقه‌شان را به همراه اطلاعاتی در رابطه با رشد این جانور جمع‌آوری کرده و نیازهای حیوان مورد علاقه خود را به صورت فهرستی تهیه نموده و در روز تدریس درس به همراه بیاورند و این فعالیت را مقدمه ورود به درس قرار دهید.

برای شروع مناسب درس می‌توانید با پخش فیلمی از رشد یک گیاه یا کاشت یک دانه توسط دانش‌آموزان و یا نشان دادن تصویری از مراحل رشد یک گیاه، از دانش‌آموزان بخواهید تا در مورد آنچه که در فیلم یا تصویر یا کاشت دانه می‌بینند توضیح دهند. می‌توانید این کار را به صورت قدم به قدم در رشد گیاه انجام دهید. مطابق فعالیت برایم بگو دانش‌آموزان را هدایت کنید تا توجه کنند و بگویند خداوند دانا نیازهای دانه برای رشد را تشخیص داده و با توانایی به راه‌هایی که برای برآورده شدن آنها لازم بوده است، آنها را برطرف کرده است.

برای شروع درس می‌توانید از یک دستگاه پخش صوت برای چند دقیقه صدای یک نوزاد (به خصوص خنده و گریه) را پخش کنید. ابتدا از دانش‌آموزان بخواهید به صدایی که از دستگاه پخش می‌شود خوب دقت کنند و سپس از آنها سؤال کنید که اگر در کودکی نمی‌توانستی بخندی یا گریه کنی چه اتفاقی می‌افتاد؟ و... به

پرسش‌هایی از این قبیل پاسخ دهند و سپس با هم کلاسی‌ها و یا اعضای گروه خود دربارهٔ درستی و نادرستی نظرشان یا برای توسعهٔ دانش خود، گفت‌وگو کنند و این فعالیت را مقدمهٔ ورود به درس قرار دهید.

می‌توانید با فعالیت بررسی کنید وارد درس شوید به این ترتیب که یکی از مادرانی که نوزادی دارد را به کلاس دعوت کنید، سپس از دانش‌آموزان سؤال کنید به نظر شما این نوزاد برای رشد کردن به چه چیزهایی نیاز دارد؟ تفاوت نوزاد با افراد بزرگ‌تر چیست؟ با طرح پرسش‌های مناسب، آنها را هدایت کنید تا به تفاوت‌های نوزاد و افراد بزرگ و نیازهای هر کدام پی ببرند. در فعالیت «بررسی کنید» که در سه بخش تدوین شده است، هدف جلب توجه دانش‌آموزان به نیازهای مختلف انسان و راه‌های رفع آن می‌باشد.

دانش‌آموزان در بخش اول این فعالیت به این نکته توجه می‌کنند که چون خدا می‌داند که نوزاد ابزار لازم برای استفاده از چهار مادهٔ غذایی به شکل عادی را ندارد؛ پس با توانایی خود، همهٔ آن مواد را به صورت شیر مادر در می‌آورد تا نیاز نوزاد به همهٔ مواد غذایی با همین یک منبع برطرف شود.

در بخش دوم به جهان طبیعت و پدیده شب و عالم حیوانات و چهارپایان و ماکیان اشاره می‌کند که هر کدام از آنها نیاز انسان‌ها به خواب و آرامش و گوشت و... را تأمین می‌کنند.

در بخش سوم به تفاوت شکل دندان‌ها که هر کدام برای کاری خاص تراش خورده‌اند اشاره می‌شود. در مجموع دانش‌آموزان ضمن آشنایی با نیازهای مختلف خودشان و راه برطرف کردن آنها پی می‌برند که خداوند موجودات را به گونه‌ای خلق کرده است که همهٔ نیازهایشان رفع می‌شود، و هم موجودات دیگر به شکلی آفریده می‌شوند که هر کدام وسیله‌ای برای رفع نیاز موجودات دیگر شمرده می‌شوند.

برای شروع مناسب درس می‌توانید متن درس را همانند یک قصه با حس و حالی مناسب و متناسب با موقعیت آن برای دانش‌آموزان بخوانید و یا با هماهنگی قبلی، با گروهی از دانش‌آموزان با صداها و متن را بخوانید.

در فعالیت ایستگاه فکر لازم است دانش‌آموزان دانایی و توانایی خدا را در زندگی حیوانات مورد بررسی قرار دهند. در این فعالیت معلمانی گرامی توجه دانش‌آموزان را به این نکته که جانوران نیازهای مختلفی دارند و خداوند نعمت‌هایی را برای برطرف کردن آنها در اختیارشان قرار داده است، جلب کنند. برای انجام این فعالیت می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید در قالب یک فعالیت گروهی، فهرستی از استفاده انسان از این جانوران را تهیه کنند و برای بقیه بخوانند.

در فعالیت تدبیر کنیم زمان آن رسیده که دانش‌آموزان با توجه به مطالبی که در مورد گیاهان و جانوران و انسان‌ها آموختند، دانایی و توانایی خداوند را از زبان آیات قرآنی جمع‌بندی و مرور نمایند و در صورت تمایل موارد دیگری را نیز در جهان هستی به عنوان نمونه ارائه کنند.

در فعالیت دعا کنیم دانش‌آموز پس از درک دانایی خدا نسبت به نیازها و توانایی برای رفع آنها به بیان

نیازهای خود و درخواست رفع آنها در قالب دعا می‌پردازد.

✳️ ارزشیابی

برای ارزشیابی تمام دروس هدیه‌های آسمان باید به تمام فعالیت‌های فردی و گروهی دانش‌آموزان (شامل فعالیت‌های کلاسی، فعالیت‌های پایانی هر درس، کار در منزل، بیان احساس، خلاقیت و ابتکار و...) از ابتدا تا انتهای تدریس توجه کنید.

نکته: آنچه پس از ارزشیابی اهمیت دارد، پیش‌بینی و اجرای برنامه‌های مناسب برای فرد یا گروهی از دانش‌آموزان است که به علل گوناگون، موفق به تحقق انتظارات درس نشده‌اند، این فرایند به گونه‌ای صورت گیرد که هر دانش‌آموز، از فرصتی مناسب برای تکمیل آموخته‌های خود بهره‌مند شود.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
خداشناسی، قرآن کریم	آشنایی با دانایی خداوند نسبت به نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات آشنایی با توانایی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های او برای رفع نیازهای انسان و سایر موجودات عنوان رفع‌کننده نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات تشخیص نمونه‌هایی از نیازهای انسان و موجودات دیگر احساس دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند بهره‌گیری از دعاهای مناسب برای گفت‌وگو با خدا توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس ^۱	۱	– بیان دانایی و توانایی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های او برای رفع نیازهای انسان و سایر موجودات – بیان نمونه‌هایی از نیازهای انسان و سایر موجودات	– به نمونه‌هایی از نعمت‌های الهی برای رفع نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات، به عنوان دلیلی بر دانایی و توانایی خداوند اشاره می‌کند و دربارهٔ آنها توضیح می‌دهد. – در قالب متنی کوتاه دعا می‌کند و احساس دلگرمی و علاقه خود را نسبت به خداوند ابراز می‌نماید. – پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم دربارهٔ آن توضیح می‌دهد.
			– ابراز علاقه نسبت به خداوند – بهره‌گیری از دعا برای گفت‌وگو با خدا – بیان مفهوم پیام قرآنی مرتبط با موضوع درس	– به چند نمونه از نعمت‌های الهی برای رفع نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات، به عنوان دلیلی بر دانایی و توانایی خداوند اشاره می‌کند. – در قالب چند جمله دعا می‌کند و احساس دلگرمی و علاقه خود را نسبت به خداوند ابراز می‌نماید. – پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را توضیح می‌دهد.
			– بیان دانایی و توانایی خداوند نسبت به نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات، به عنوان دلیلی بر دانایی و توانایی خداوند اشاره می‌کند. – در قالب جمله‌ای دعا می‌کند و احساس دلگرمی و علاقه خود را نسبت به خداوند ابراز می‌نماید. – پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.	– به نمونه‌ای از نعمت‌های الهی برای رفع نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات، به عنوان دلیلی بر دانایی و توانایی خداوند اشاره می‌کند.
			– به کمک آموزگار به نمونه‌ای از نعمت‌های الهی برای رفع نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات، به عنوان دلیلی بر دانایی و توانایی خداوند اشاره می‌کند. – به کمک آموزگار در قالب جمله‌ای ساده دعا می‌کند و احساس دلگرمی و علاقه خود را نسبت به خداوند ابراز می‌نماید. – به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.	– به کمک آموزگار به نمونه‌ای از نعمت‌های الهی برای رفع نیازهای مختلف انسان و سایر موجودات، به عنوان دلیلی بر دانایی و توانایی خداوند اشاره می‌کند. – به کمک آموزگار در قالب جمله‌ای ساده دعا می‌کند و احساس دلگرمی و علاقه خود را نسبت به خداوند ابراز می‌نماید. – به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

۱- براساس راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی مصوب از سوی شورای عالی آموزش و پرورش؛ پیام‌های قرآنی، حیطه‌ای از

اهداف آموزشی درس هدیه‌های آسمان است که هدف آن آشنایی دانش‌آموزان با برخی عبارات قرآنی متناسب با اهداف درس می‌باشد.

دانستنی‌های معلم

۱ در این درس سعی شده است تا توجه دانش‌آموزان را به این موضوع جلب کنیم که حتی قبل از خلقت موجودات و پیش از آنکه خودشان از نیازشان خبر داشته باشند و تقاضای رفع آن را بنمایند، خداوند امکانات لازم را در اختیار آنها قرار داده است. این روش در درک بهتر نعمت‌های الهی و قدردانی بیشتر از این نعمت‌ها می‌تواند مؤثر واقع شود.

۲ از بین نعمت‌های بیرون از وجود انسان، نعمت رویش دانه انتخاب شده است تا هم نعمتی ملموس و عینی برای همه دانش‌آموزان باشد و هم با درس علوم ارتباط داشته باشد.

۳ ممکن است دانش‌آموزان رویش گیاهان را نتیجه کشت و کار انسان‌ها تلقی نمایند و به عنوان نعمت الهی به آن نگاه نکنند؛ در این صورت شایسته است تذکر داده شود که اولاً دانش و نیرویی که انسان‌ها برای انجام این امور کسب می‌کنند به دلیل توانایی است که خدا به آنها داده است؛ ثانیاً انسان‌ها در کشت گیاهان اثرگذار هستند ولی قدرت رویش را خدا به گیاهان می‌دهد که این موضوع با بیان سه نمونه آفرینش انسان، بارش باران و رویش گیاهان که به نظر می‌رسد دست طبیعت و انسان در آن دخیل است، و از نقش الهی در این امور ممکن است غفلت شود، در سوره واقعه به‌طور مفصل صحبت شده است. در اینجا آیات مربوط به کشت و زرع را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

خداوند در آیات ۶۳ و ۶۴ سوره واقعه می‌فرماید: «آیا هیچ درباره آنچه کشت می‌کنید اندیشیده‌اید؟! (آیا شما آن را می‌رویابید یا ما می‌رویابیم)؟ آری این خداوند است که در درون دانه، یک سلول زنده بسیار کوچک آفریده که وقتی در محیط مساعد قرار گرفت در آغاز از مواد غذایی آماده در خود دانه استفاده می‌کند، جوانه می‌زند، و ریشه می‌دواند، سپس با سرعت عجیبی از مواد غذایی زمین کمک می‌گیرد و گاه از یک تخم صدها یا هزاران تخم بر می‌خیزد.

در آیه بعدی برای تأکید روی این مسئله که انسان هیچ نقشی در مسئله نمو و رشد گیاهان جز افشاندن دانه ندارد، می‌افزاید: «هر گاه بخواهیم آن (زراعت) را به کاه درهم کوبیده تبدیل می‌کنیم (به گونه‌ای) که تعجب کنید. آری؛ می‌توانیم تندباد سمومی بفرستیم که آن را قبل از بستن دانه‌ها خشک کرده در هم بشکنند، یا آفتی بر آن مسلط کنیم که محصول را از بین ببرد، و نیز می‌توانیم سیل ملخ‌ها را بر آن بفرستیم. آیا اگر زارع حقیقی شما بودید این امور امکان داشت؟ پس بدانید همه این برکات از جای دیگر است.»

کودکی بر آب

* توضیحات درس *

دوران ولادت و کودکی حضرت موسی (علیه السلام) را دانش‌آموزان در سال‌های گذشته و در درس‌های دیگر خود مطالعه کرده‌اند؛ اما در این درس ضمن آشنایی بیشتر با حضرت موسی (علیه السلام) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی، با آسیه همسر فرعون نیز به عنوان یکی از زنان مؤمن آشنا می‌شوند و آیات قرآنی در این زمینه را مطالعه می‌کنند.

دانش‌آموزان ابتدا در این درس از نجات حضرت موسی (علیه السلام) از گرفتاری در کودکی توسط خداوند آگاه می‌شوند و سپس با مطالعه حوادث دیگر در زندگی حضرت موسی (علیه السلام) با استناد به آیات قرآنی، با حمایت و پشتیبانی همیشگی خداوند از بندگان خویش آشنا می‌شوند. این شناخت، روح امیدواری را در دانش‌آموزان زنده می‌کند و از یأس و ناامیدی به ویژه در مواقعی که امکانات مادی نارسا هستند، جلوگیری می‌کند. همچنین در این درس می‌آموزند که در یاری دین خدا و بندگان او، جنسیت مطرح نیست و هر کس بنا بر موقعیت خود می‌تواند نقش مؤثری در این زمینه ایفا کند، چنان‌که آسیه در مقابل ظلم فرعون ایستادگی کرد و در نهایت به شهادت نائل شد و خدا او را به عنوان یکی از زنان خوب و الگویی برای مؤمنان معرفی می‌کند. نکته: در این درس چهار حوزه موضوعی خداشناسی، پیامبری، شخصیت‌های دینی و قرآن کریم در هم تلفیق شده‌اند.

* اهداف درس *

- ۱ آشنایی با حضرت موسی (علیه السلام) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی
- ۲ آشنایی با آسیه به عنوان یکی از زنان مؤمن
- ۳ تشخیص نمونه‌هایی از یاری خداوند نسبت به بندگان
- ۴ احساس علاقه نسبت به حضرت موسی (علیه السلام) و اعمال و رفتار ایشان

- ۵ احساس علاقه و احترام نسبت به آسیه و اعمال و رفتار ایشان
- ۶ احساس دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند
- ۷ ادای احترام به حضرت موسی (علیه السلام) به عنوان پیامبر بزرگ الهی
- ۸ ادای احترام به آسیه به عنوان یکی از زنان مؤمن
- ۹ تلاش برای الگو گرفتن از اعمال و رفتار حضرت موسی (علیه السلام)
- ۱۰ تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار آسیه
- ۱۱ توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس

* مفاهیم کلیدی

حضرت موسی (علیه السلام)

آسیه

پیامبر بزرگ الهی

باری خداوند

* پیشنهادهایی برای تدریس

- عنوان، قسمتی از محتوای درس را آشکار می‌کند. صحبت پیرامون اینکه «کدام کودک را به یاد می‌آورید که روی آب باشد» می‌تواند شروع خوبی برای ورود به متن درس قرار گیرد. همچنین پس از تدریس یک بار دیگر می‌توانید به عنوان، بازگشت نمایید تا اطلاعات تکمیل شده دانش‌آموزان پیرامون آن بیان گردد.
- می‌توانید کلاس خود را با پخش قسمت‌هایی از فیلم زندگی حضرت موسی (علیه السلام) شروع کنید و پیرامون ویژگی‌های آنها با دانش‌آموزان به گفت‌وگو بپردازید.
- در این درس می‌توانید از فن «تصویر خوانی» استفاده نمایید. از دانش‌آموزان سؤال کنید «فکر می‌کنید چه چیزی درون صندوقچه وجود دارد و یا چرا این صندوقچه به درون آب افتاده است؟ یا چه کسی آن را به درون آب انداخته؟» و... این فرصت را برای دانش‌آموزان فراهم کنید تا دریافت و استنباط خود را از تصویر درس مطرح نمایند؛ هر چند این دریافت در فضایی عاطفی صورت پذیرفته و ارتباط مستقیمی با محتوای درس نداشته باشد. برای بهره‌برداری از روش تصویرخوانی که به معنی استفاده از تصویر برای درک یک معنا و مفهوم می‌باشد می‌توانید در سه قدم مشخص و مجزا اما کاملاً مرتبط با یکدیگر آن را انجام دهید.

قدم اول: براساس سؤال «دقیقاً چه چیزی در تصویر می بینید؟» در این مرحله، به بچه ها توصیه و کمک کنید تا دقیقاً آنچه را می بینند، با تمامی جزئیات شرح دهند؛ بدون آنکه به روابط و پیوند اجزا توجه و دقت کنند یا این روابط را حدس بزنند. در این مرحله، جمله هایی نظیر «من در اینجا می بینم» یا «اینجا، چند وجود دارد»، به کار گرفته می شود. به کار بردن جمله هایی مثل «به نظر من، این بچه مشغول است» یا «فکر می کنم» خطاست. در واقع، در این مرحله فقط توانایی مشاهده دقیق و مستقیم دانش آموزان مورد نظر ماست.

قدم دوم: براساس سؤال «چه رابطه ای بین چیزها و افراد می بینید (یا حدس می زنید)؟» در این مرحله به دانش آموزان توصیه و کمک کنید تا براساس آنچه می بینند، روابط بین اجزا را حدس بزنند، برای این کار باید به تمامی جزئیات و روابط و پیوندها و نیز عناصر پنهان از طریق «حدس» توجه شود. در این مرحله، جمله هایی نظیر «من حدس می زنم که این کودک...» یا «فکر می کنم این کودک با آن مرد...» به کار گرفته می شود ولی در این مرحله ما به داستان سرایی نمی پردازیم.

قدم سوم: براساس پرسش های نظیر «درباره تصویر چگونه فکر می کنید؟» «تصویر چه می خواهد بگوید؟» و ... در این مرحله، دانش آموزان را به بهره گیری از تخیل خود فرا بخوانید. از آنها بخواهید که با توجه به تصویر، به داستان سرایی و خلق موقعیت های ذهنی بپردازند. در این مرحله، دانش آموزان می توانند در عناصر ذهنی خود دخل و تصرف کنند و به تحلیل، ترکیب یا نقد بپردازند. آنها براساس تصور ذهنی و تفسیر شخصی خود می توانند تصویر و عناصر آن را ببینند.

برای شروع مناسب درس می توانید متن درس را همانند یک قصه با حس و حالی مناسب و متناسب با موقعیت آن برای دانش آموزان بخوانید و یا با هماهنگی قبلی با گروهی از دانش آموزان با صدا های مختلف متن را بخوانید.

می توانید درس را با فعالیت برایم بگو آغاز کنید. در این فعالیت دانش آموزان با قرار دادن خود به جای شخصیت های مختلف داستان، به صورت ملموس تر به جمع بندی و نتیجه گیری درس می پردازند.

در فعالیت بگرد و پیدا کن معلمان گرامی دانش آموزان را گروه بندی کرده تا با مشورت یکدیگر درباره موضوعات مرتبط گفت و گو کنند. معلمان عزیز بحث را هدایت کنند تا دانش آموزان به ویژگی های حضرت موسی (علیه السلام) و آسیه از جمله استواری در حفظ ایمان، ایستادگی در برابر ظلم و ستم تا آخرین نفس، عدم هراس از غیر خدا، ادامه مبارزه تا پیروزی یا نیل به شهادت، حمایت و پشتیبانی همیشگی خداوند از بندگان خویش و... اشاره کنند. در این فعالیت، شایسته است که معلمان گرامی روش الگویی را مد نظر قرار داده و با عنایت به مطالب ذکر شده در دانستی های معلم فعالیت را ساماندهی نمایند.

هدف از فعالیت ببین و بگو تقویت مهارت تفکر دانش آموزان در آیات قرآن، در راستای اهداف درس

می باشد. از دانش آموزان بخواهید پس از خواندن ترجمه آیات، درباره معنای آنها با کمک تصاویری که در کتاب آمده، با یکدیگر گفت و گو کنند و مفاهیم را در راستای اهداف درس استنباط نمایند. این کار می تواند در گروه های دو یا سه نفره صورت پذیرد. آموزگاران محترم، زمینه بحث و گفت و گوی دانش آموزان را در این قسمت فراهم آورند و از سخنرانی درباره معنای آیات قرآنی اجتناب نمایند.

در فعالیت گفت و گو کنید معلمان گرامی با گروه بندی دانش آموزان، طرح پرسش و ارائه زمان مناسب، زمینه بحث و گفت و گوی گروهی را در کلاس فراهم می آورند. دانش آموزان می توانند با اشاره به مهربانی خدا درباره آرام کردن دل مادر حضرت موسی (علیه السلام)، حفظ حضرت موسی (علیه السلام) در امواج خروشان نیل، برگرداندن حضرت موسی (علیه السلام) به مادر و... با شناخت و علاقه، تلاش بیشتری برای انجام رفتارهای دینی از خود بروز دهند.

توجه: بی تردید سؤال کردن از بچه ها در تثبیت یادگیری آنها بسیار مؤثر است، اما لازم نیست پاسخ های همه بچه ها در انجام فعالیت ها یکسان و یکنواخت باشد. باید در انجام این فعالیت ها بیش از هر چیز بر تفکر، خلاقیت و نوآوری دانش آموزان تأکید داشته باشید. بنابراین نتیجه کار هر یک از بچه ها در انجام فعالیت های پایانی به طرز محسوسی با سایرین متفاوت است. همچنین احساس و نگرش آنان در مورد موضوع فعالیت نیز اهمیت دارد که این امر می تواند در کیفیت انجام آن تأثیر بگذارد؛ اما آنچه مهم است استفاده دانش آموز از حداکثر توان خود برای انجام هر فعالیت است که طبیعتاً با توان و امکان دیگران تفاوت دارد.

در فعالیت ایستگاه فکر انتظار می رود معلمان گرامی، حس کنجکاوی دانش آموزان را تحریک نموده تا دانش آموزان با دقت در تصویر مربوط به داستان دوران ولادت و کودکی حضرت موسی (علیه السلام) و حفظ صندوق حامل ایشان و تصویر داستان شکافته شدن دریا و عبور بنی اسرائیل و غرق شدن فرعونیان و تصویر تبدیل عصا به اژدها که از معجزات حضرت موسی (علیه السلام) می باشد، به این نتیجه برسند که شعر پروین اعتصامی که به دو ماجرا در زندگی حضرت موسی (علیه السلام) در رابطه با رود نیل اشاره می کند یعنی یک داستان دوران ولادت و کودکی حضرت موسی (علیه السلام) و حفظ صندوق حامل ایشان است که در درس به آن اشاره شده و داستان دیگر مربوط به شکافته شدن دریا و عبور بنی اسرائیل و غرق شدن فرعونیان است که حضرت موسی (علیه السلام) پس از تبلیغ و دعوت فرعون و خاندانش با ارائه معجزات گوناگون و عدم پذیرش آنها، مأمور می شود که نیمه شب با بنی اسرائیل از مصر کوچ کند. حضرت موسی، بنی اسرائیل را حرکت داد تا به دریا رسیدند و آل فرعون نیز به دستور فرعون، به دنبال آنان به راه افتادند. قوم حضرت موسی ابراز ناراحتی کردند؛ چون در وضعیتی بودند که از پیش رو دریا و از پشت سر، لشکر نیرومند فرعون قرار گرفته بود؛ در این وقت فرمان الهی نازل شد و دریا از هم شکافته شد و بنی اسرائیل نجات یافتند اما وقتی که فرعون با یارانش وارد دریا شدند، دریا متلاطم شد و فرعونیان غرق شدند. خداوند می فرماید: به خاطر بیاورید

هنگامی را که دریا را برای شما شکافتیم و شما را نجات دادیم و فرعونیان را غرق کردیم در حالی که تماشا می‌کردید^۱. در قرآن کریم در چند سوره به این ماجرای عظیم اشاره شده است^۲.

در شعر پروین اعتصامی تذکر این نکته اهمیت دارد که آب نیز همانند تمام پدیده‌های هستی به عنوان سرباز الهی فرمان‌بردار امر خدا است. بنابراین هر جا لازم باشد آرام می‌شود و هر جا لازم باشد طغیان می‌کند و یا هر جا لازم باشد شکافته می‌شود و خشکی در آن نمایان می‌شود و هر جا لازم باشد آب‌ها به هم می‌پیوندند؛ و همه این کارها به امر خدا انجام می‌شود و دریا از خود اختیاری ندارد بلکه در هر حال مطیع امر الهی است.

※ ارزشیابی

برای ارزشیابی تمام دروس هدیه‌های آسمان باید به تمام فعالیت‌های فردی و گروهی دانش‌آموزان (شامل فعالیت‌های کلاسی، فعالیت‌های پایانی هر درس، کار در منزل، بیان احساس، خلاقیت و ابتکار و...) از ابتدا تا انتهای تدریس توجه کنید.

نکته: آنچه پس از ارزشیابی اهمیت دارد، پیش‌بینی و اجرای برنامه‌های مناسب برای فرد یا گروهی از دانش‌آموزان است که به علل گوناگون، موفق به تحقق انتظارات درس نشده‌اند، این فرایند به گونه‌ای صورت گیرد که هر دانش‌آموز، از فرصتی مناسب برای تکمیل آموخته‌های خود بهره‌مند شود.

۱- بقره/۵۰.

۲- اعراف/۱۳۶، انفال/۵۴، اِسراء/۱۰۳، شعراء/۶۶-۶۳، زخرف/۵۵ و دخان/۱۷ به بعد.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره دروس	نشانه‌های تحقق	سطح عملکرد	معیارهای تحقق
عناوین کارنامه	خدا شناسی، پیامبری، شخصیت‌های دینی، قرآن کریم آشنایی با حضرت موسی علیه السلام به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی ادای احترام و احساس علاقه نسبت به اعمال و رفتار حضرت موسی علیه السلام تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق حضرت موسی علیه السلام آشنایی با اسبیه به عنوان یکی از زنان مؤمن احساس علاقه و احترام نسبت به اعمال و رفتار اسبیه تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق اسبیه آشنایی با نمونه‌های از برای خداوند نسبت به بندگانش احساس دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند و تشکر و سپاسگزاری از خدا در مقابل نعمت‌هایش توانایی تشکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس	دروس	معرفی موسی علیه السلام به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی ادای احترام و احساس علاقه نسبت به اعمال و رفتار حضرت موسی علیه السلام تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق حضرت موسی علیه السلام معرفی اسبیه به عنوان یکی از زنان مؤمن آظهار علاقه و احترام نسبت به اعمال و رفتار اسبیه تلاش برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق اسبیه بیان نمونه‌های از برای خداوند نسبت به بندگانش نظارت دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند و تشکر و سپاسگزاری از خدا در مقابل نعمت‌هایش بیان مفهوم پیام قرآنی مرتبط با موضوع درس	سطح عملکرد	ضمین معرفی حضرت موسی علیه السلام به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی و ادای احترام و احساس علاقه نسبت به اعمال و رفتار او، داستان‌های از زندگی ایشان را بیان کرده و برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق حضرت موسی علیه السلام همواره تلاش می‌کند. ضمین اظهار علاقه و احترام نسبت به اعمال و رفتار اسبیه و معرفی ایشان به عنوان یکی از زنان مؤمن، داستانی از زندگی ایشان را بیان کرده و برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق ایشان علانیاً تلاش می‌کند. ضمین اظهار دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند و تشکر و سپاسگزاری از خدا در مقابل نعمت‌هایش، نمونه‌هایی از برای خداوند نسبت به بندگانش را توضیح می‌دهد. بیان قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم دربار آن توضیح می‌دهد. ضمین معرفی حضرت موسی علیه السلام به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی و ادای احترام و احساس علاقه نسبت به اعمال و رفتار او، دو داستان از زندگی ایشان را بیان کرده و برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق حضرت موسی علیه السلام علانیاً تلاش می‌کند. ضمین اظهار علاقه و احترام نسبت به اعمال و رفتار اسبیه و معرفی ایشان به عنوان یکی از زنان مؤمن، داستانی از زندگی ایشان را بیان کرده و برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق ایشان علانیاً تلاش می‌کند. ضمین اظهار دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند و تشکر و سپاسگزاری از خدا در مقابل نعمت‌هایش، نمونه‌هایی از برای خداوند نسبت به بندگانش را بیان می‌کند. بیان قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را توضیح می‌دهد. ضمین معرفی حضرت موسی علیه السلام به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی و ادای احترام و احساس علاقه نسبت به اعمال و رفتار او، یک داستان از زندگی ایشان را بیان کرده و برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق حضرت موسی علیه السلام گاهی اوقات تلاش می‌کند. ضمین اظهار علاقه و احترام نسبت به اعمال و رفتار اسبیه و معرفی ایشان به عنوان یکی از زنان مؤمن، داستانی از زندگی ایشان را بیان کرده و برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق ایشان بعضی اوقات تلاش می‌کند. ضمین اظهار دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند و تشکر و سپاسگزاری از خدا در مقابل نعمت‌هایش، نمونه‌ای از برای خداوند نسبت به بندگانش را بیان می‌کند. بیان قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
				سطح عملکرد	تیارمند آموزش و تلاش بیشتر به کمک آموزگار، ضمن معرفی حضرت موسی علیه السلام به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی و ادای احترام و احساس علاقه نسبت به اعمال و رفتار او، یک داستان از زندگی ایشان را بیان کرده و برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق حضرت موسی علیه السلام گاهی اوقات تلاش می‌کند. با راهنمایی آموزگار ضمن اظهار علاقه و احترام نسبت به اعمال و رفتار اسبیه و معرفی ایشان به عنوان یکی از زنان مؤمن، داستانی از زندگی ایشان را بیان کرده و برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق ایشان بعضی اوقات تلاش می‌کند. با راهنمایی آموزگار ضمن اظهار دلگرمی و علاقه نسبت به خداوند و تشکر و سپاسگزاری از خدا در مقابل نعمت‌هایش، نمونه‌ای از برای خداوند نسبت به بندگانش را بیان می‌کند. به کمک آموزگار، پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

دانستنی‌های معلم

۱ در موضوع خداشناسی، دانش آموزان در پایه دوم با مهربانی خدا و در پایه سوم با بخشندگی خداوند از طریق توجه به نعمت‌های او آشنا شدند. در این پایه با طرح ماجرای کودکی حضرت موسی علیه السلام و معرفی آسیه، از طریق درک مراقبت همیشگی خدا و نظارت الهی بر احوال بندگان، با دانایی و توانایی خداوند به عنوان یاری کننده برای رفع نیازها و برطرف کردن گرفتاری‌ها، به شیوه‌های مختلف پی می‌برند.

۲ در موضوع پیامبری، در پایه‌های قبلی با حضرت ابراهیم علیه السلام آشنا شدند و در این پایه با حضرت موسی علیه السلام به عنوان یکی از پیامبران اولوالعزم آشنا می‌شوند. دوره‌های مختلف داستان زندگی پرفراز و نشیب موسی علیه السلام در قرآن کریم بیان شده است. اما به جهت اقتضای سنی دانش آموزان، دوران ولادت و کودکی و پرورش او در کاخ فرعون انتخاب شده است. نام مبارک حضرت موسی علیه السلام صدوسی و شش‌بار، در سی و چهار سوره قرآن مجید آمده است که نشانگر اهمیت ماجراهای زندگی او و بنی اسرائیل به جهت عبرت‌آموزی است.

۳ موسی در لغت از دو جزء تشکیل شده، یکی «مو» به معنای آب و دیگری «سی» به معنای درخت. از آن جا که صندوق وی در کنار درختی در داخل آب به دست آمد، او را موسی نامیدند^۱.

۴ برای اجرای نمایش یا انجام فعالیت «برایم بگو» خوب است بدانیم که نام مادر حضرت موسی علیه السلام «یوکابد»^۲ و نام خواهر موسی در منابع یهودی - مسیحی «مریم» یا «میریام» ذکر شده ولی در منابع اسلامی نام او را کلثوم یا کلثم یا کلثمه دانسته‌اند^۳.

۵ در موضوع شخصیت‌های دینی، دانش آموزان با شخصیت آسیه به عنوان یکی از زنان مؤمن آشنا می‌شوند. در قرآن کریم به نام این بانوی بزرگوار تصریح نشده ولی در دو آیه، از او با عنوان «همسر فرعون» یاد شده است^۴. اخلاص و ایمان آسیه به حدی بود که خدا او را به عنوان الگو برای همه مؤمنان از زن و مرد معرفی نموده^۵ و به اعتقاد محکم و خلل ناپذیر او در برابر فشارها و تهدیدهای فرعون اشاره می‌کند. آسیه از تمام لذتهایی که در دربار فرعون وجود داشت، با تمام وجود چشم پوشید و در برابر فرعون ظالم سر تسلیم فرود نیاورد تا اینکه از دنیا رخت بریست^۶. او تقرب به درگاه خدا را بر نزدیکی به فرعون و دستگاهش ترجیح داد و در برابر این تهدیدها، با کلمات توحیدی، حقیقت خویش را هویدا ساخت و ابتدا نزدیکی به خدا

۱- کتاب علل الشرایع مرحوم شیخ صدوق رحمته الله

۲- تفسیر نمونه ج ۱۶، تاریخ انبیاء، رسولی محلاتی ج ۲ ص ۳۹، اعلام قرآن خزائلی ص ۶۱۶، دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، ج ۲ ص ۲۱۸

۳- اطیب البیان، ج ۴، ص ۴۳۸ و ج ۱۰، ص ۲۱۲؛ بحار الأنوار، ج ۱۳

۴- سوره فصص، آیه ۹، سوره تحریم، آیه ۱۱

۵- «وَصَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ... : و خداوند برای مؤمنان، به همسر فرعون مثل زده است» تحریم/ ۱۱

۶- «... وَ نَجَّيْنَا مِنْ فِرْعَوْنَ وَ عَمَلِهِ وَ نَجَّيْنَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ : و مرا از فرعون و کار او نجات ده! و مرا از گروه ستمگران رهایی

و سپس بهشت را درخواست کرد.^۱

۶ الگو به معنای سرمشق، مقتدا، اسوه، قدوه و... است. روش الگویی، مدلی است بیرونی که بر اساس تربیت پذیری و الگوگیری بر رفتار فرد تأثیر می‌گذارد و او را جذب می‌کند. به همین دلیل، الگودهی و الگوپردازی یکی از روش‌هایی است که قرآن از آن در تربیت و پرورش استفاده می‌کند و در هر زمینه به معرفی الگوهای برتر می‌پردازد. الگوپردازی یعنی اینکه اگر معلم خود به تنهایی نمی‌تواند در همه زمینه‌ها الگو باشد، ولی می‌تواند الگوهایی را به صورت نظری معرفی کند. آیات قرآنی سرشار از الگوهای عینی و یا ذهنی است. به این معنا که گاه رفتاری را مطرح می‌کند و با اینکه اشخاص و رفتارهای آنان را تحلیل می‌کند و نشان می‌دهد که در هر مسئله‌ای چگونه عمل و رفتاری می‌تواند کامل‌ترین رفتار باشد. به عنوان مثال همسر فرعون را به عنوان الگویی برای مؤمنان معرفی می‌کند که چگونه با وجود محیط ناسالم، طریق صلاح و رستگاری را برگزید.

۷ دانش‌آموزان با این درس می‌آموزند که در یاری دین خدا و بندگان او، جنسیت مطرح نیست، چنان که در این درس با سه زن که نقش مؤثری در این زمینه ایفا کردند، آشنا می‌شوند.

۱- «رَبِّ اِبْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ... : پروردگارا! برای من خانه‌ای در بهشت در جوار خود بنا کن...» تحریم/۱۱.